[illegible] бирлашингиз!

ҚИЗИЛ ЎЗБЕКИСТОН

УЗБЕКИСТОН КОММУНИСТ(большевик)ЛАР ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ ҚОМИТЕТИ, ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ, ШАҲАРҚОМИТЕТЛАРИ ВА УЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

№ 183 (6610)
13 СЕНТЯБРЬ 1946 йил
ЖУМА
БАҲОСИ 20 ТИЙИН

БУГУНГИ СОНДА:

Узбекистон ССР Олий Совети томонидан қабул қилинган қонунлар (1-нчи бет).

Робиа Аҳмаджонова звеноси пахта тайёрлаш планини бажарди. (1-нчи бет).

НЮРНБЕРГДА АСОСИЙ НЕМИС ҲАРБИЙ ЖИНОЯТЧИЛАРИ УСТИДАН СУД — Жиноий ташкилотлар тўғрисидаги масала юзасидан СССР бош қораловчиси ўртоқ Р. А. Руденконинг охирги сўзи (2-нчи бет).

Париж сулҳ конференциясида (3-нчи ва 4-нчи бетлар). ТАСС радиоси (4-нчи бет).

Бош Ассамблеяни чақириш муддатини кечиктириш тўғрисида таклиф (4-нчи бет).

Булғорияда умумий овозга қўйишнинг якунлари (4-нчи бет)

Гоминдан уючилари граждан урушида қатнашишни истамайдилар. (4-нчи бет).

Пахта йиғим-теримини большевикча уюшқоқлик блан ўтказайлик

Пахтачиликни юксалтириш Сталинча программасининг 1946 йилги вазифаларини бажаришнинг ҳал қилучи энг мас'улиятли даври бошланди. Республикамизнинг колхоз ва совхоз далаларида етиштан мўл пахта ҳосили терилиб, давлатга топширилмоқда.

Бу йилги пахта ҳосилини қисқа муддатда, сра нобуд қилмай, йиғиб-териб давлатга топшириш Ўзбекистон партия, совет ташкилотлари, техника экинлари ва тўқимачилик саноати министрликлари ҳамда барча пахтакорларнинг ишига зўр синовдир. Чунки, 1946 йил республикамиз пахтачилигида алоҳида тарихий аҳамиятга эгадир. Бу йил биз пахтачиликда кескин бурилиш ясашимиз керак. Пахтакорларимиз Иттифоқ ҳукуматининг, шахсан ўртоқ Сталиннинг мамлакатга 1 миллион 160 минг тонна пахта етказиб бериш ҳақидаги топшириғини беками-кўст адо этмоқлари лозим.

Шунинг учун ҳам ЎзК(б)П Марказий Комитетининг яқинда бўлиб ўтган пленуми партия ва совет ташкилотларининг диққатини бу йилги пахта ҳосилини ўз вақтида ва юқори сифатли қилиб йиғиштириб олишга қаратди. Токи республикамизнинг ҳамма районлари, колхоз ва совхозлари пахта тайёрлаш юзасидан давлат олдидаги мажбуриятларини тўла ва ошириб бажаришга эришсинлар.

Марказий Комитетнинг XIV пленуми Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ва ЎзК(б)П Марказий Комитетининг шу йил 27 августда «1946 йилги пахта ҳосилини териш ва тайёрлаш ҳақида»ги қарорини тўла ма'қуллади. Шу блан бирга пахта терими ва тайёрлашни муваффақиятли ўтказиш учун бу қарорни кенг муҳокама қилиш ва шу асосда ўз планларини тузиш, амалий тадбирлар белгилашни область ва район партия комитетларига топширди.

Республикамизнинг илғор колхоз ва совхозларида партия ва ҳукуматнинг бу қарори қизғин муҳокама қилиниб, улар шу асосда ишни большевикча ташкил қилиб, пахта йиғим-теримида дастлабки натижаларни қўлга киритмоқдалар. Бухоро область Қоракўл районидаги «Пролетарий». колхози ҳозирданоқ пахта тайёрлаш планини 50 процентга яқин бажариб қўйди. Бу колхознинг ўртоқ Тошева бошлиқ звеноси ҳозир гектаридан 25 центнерга яқин пахта териб олди. Колхозда ҳар куни йиллик планнинг 3—4 проценти миқдорида пахта топширилаётир. Тошкент область, Ўртачирчиқ районидаги «Қизил май» колхозининг ўртоқ Робиа Аҳмаджонова бошлиқ комсомол-ёшлар звеноси йиллик пахта тайёрлаш планини республикада биринчи бўлиб бажарди.

Пахта йиғим-терими кун сайин қизғин тус олмоқда. Илғорларнинг пахта далаларида мавсумда беш минг килограмм пахта териш учун бошланган ҳаракатига янгидан янги теримчилар қўшилиб, улар ўртасида социалистик мусобақа тобора авж олмоқда.

Ҳозир республикамизнинг ҳамма район, колхоз ва совхозларида пахта териш ва давлатга топширишни кенг қизитиб юборадиган пайт келди. Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ва ЎзК(б)П Марказий Комитетининг қарорида сентябрь ойида йиллик планнинг 42 проценти, октябрь ойида 50 проценти ва ноябрь ойида 8 проценти миқдорида пахта тайёрлаш қат'ий график қилиб белгиланган эди. Аммо кўпгина область ва районларнинг партия ва совет ташкилотлари пахта йиғим-теримини ана шу кўрсатма асосида пухта ташкил қилолмадилар. Партия ва ҳукуматнинг қарорини колхозчилар оммасига ва совхоз ишчиларига тўла тушунтириб, уларни пахта ҳосилини тезроқ йиғиштириб олишга тўла сафарбар қилганлари йўқ.

Андижон областининг Ворошилов районида пахта йиғим-теримига тайёрлик ишлари ҳалигача тамомланмаган. 350 арава ўрнига 120 та, 350 четан ўрнига 106 та, 300 хирмон жойидан 126 таси ҳозирланган. Фарғона областининг Фрунзе районида эса, теримчиларнинг кўпи этак блан та'минланмаган. Тошкент областининг Оққўрғон, Мирзачўл, Чиноз, Сирдар'ё районларидаги 400 тадан ортиқ бригадаларда шу вақтгача тош-тарози йўқ.

Сентябрь ойи биринчи ўн кунлигининг якуни шуни кўрсатадики, колхоз ва совхоз далаларида очилган пахталар етарли бўлгани ҳолда, уни пешма-пеш териб олиш ва давлатга топшириш ишлари мутлақо қониқарли эмас. 10 сентябрьгача республикамизда йиллик планнинг атиги 4,6 проценти миқдорида пахта тайёрланган. Бу эса, 1941 йилдагидан анча кам. Сурхондар'ё ва Қашқадар'ё областьларини мустасно қилганда, республикамизнинг бошқа бирор областида ҳам йиғим-теримнинг ҳозирги сур'ати мутлақо талабга жавоб беролмайди. Асосий пахтакор областьлардан ҳисобланган Тошкент областида энди 2 процент, Фарғона областида 2,6 процент, Наманган областида 2,6 процент, Андижон областида эса 2,9 процент пахта тайёрланган.

Бунинг сабаби шундаки, область ва район партия, совет ташкилотлари техника экинлари ва тўқимачилик саноати министрликларининг жойлардаги органлари пахта йиғим-теримини большевикча уюштиришга оператив раҳбарлик қилмаётирлар. Хоразм областининг раҳбарлари «Ҳали пахта яхши очилгани йўқ» деган зарарли хотиржамликка берилиб, йиғи-терим ишини ўзибўларчиликка ташлаб қўйганлар.

Мана бу аҳвол пахта териш ва тайёрлаш юзасидан сентябрь ойи учун белгиланган топшириқнинг тўла бажарилмай қолиш хавфини туғдирадики, бунга йўл қўйиш сра мумкин эмас. Пахта йиғим-теримини кечиктириш пахта ҳосилининг нобуд бўлишига, кузги тадбирларнинг ўз вақтида бажарилмай қолишига сабаб бўлади.

Маҳаллий партия ва совет ташкилотлари, Техника экинлари министрлиги ва тайёрлаш органларининг шу кеча-кундуздаги энг муҳим вазифаси партия ва ҳукуматнинг пахта териш ва тайёрлаш тўғрисидаги қарорини кенг колхозчилар оммасига қайта-қайта тушунтириш ва унда белгиланган тадбирларни амалга ошириш учун оммани тўла сафарбар қилишдан иборатдир. Қишлоқдаги ишга яроқли меҳнаткашларнинг асосий кўпчилиги пахта йиғим-теримига жалб қилиниши лозим. Токи, ҳарбир район, колхоз, совхоз, бригада ва звено учун пахта териш ва давлатга топшириш юзасидан белгиланган кунлик ва беш кунлик графиклар тўла бажарилсин. Бунинг учун теримчилар ўртасида бешмингчилар ҳаракатини кенг колхозчиларнинг оммавий ҳаракатига айлантириш ва ҳарбир теримчининг ўз нормасини тўла ва ошириб бажаришига эришиш зарур. Шунга эришайликки, кунига йиллик планнинг 2—2,5 проценти миқдорида пахта тайёрлансин.

Ҳарбир колхоз, совхозда пахтанинг ёппасига очилишини кутиб турмасдан айрим бригада, звеноларнинг участкаларида очилган пахтани пешма-пеш териб, давлатга топширишни уюштириш керак. Шу блан бирга пахтани сортларга ажратиб териш, унинг ифлосланишига, нобуд бўлишига мутлақо йўл қўймаслик керак.

Терилган пахтани ўз вақтида тайёрлаш пунктларига етказиш учун колхоз ва совхозлардаги барча транспорт воситаларини ишга солиш ва улардан унумли фойдаланиш зарур.

Пахта далаларида теримчиларнинг меҳнатини тўғри уюштириш, уларнинг терган пахтасини якка ишбай асосида аниқ ёзиб бориш, ҳарбир звенонинг терган ва топширган пахтасини алоҳида ҳисобга олиб бориш зарур. Токи, звено а'золарига пландан ортиқ топширган пахталари учун тегишли қўшимча меҳнат ҳақи бериш та'мин этилсин.

Пахта йиғим-теримини муваффақиятли ўтказишда большевистик агитация ва оммавий-сиёсий ишларни кенг йўлга қўйиш колхозчилар ва совхоз ишчиларига маданий-маиший хизматни яхшилаш катта аҳамиятга эгадир. Колхозчилар ва совхоз ишчилари ўртасида олиб бориладиган оммавий-сиёсий ишларнинг ҳаммаси далага кўчирилсин. Социалистик мусобақани кучайтириш ва теримчиларнинг иш унумини ошириш ва уларни ишга рағбатлантиришда агитация-пропаганданинг ҳамма турларидан фойдаланмоқ керак.

Бутун куч ва э'тибор пахта ҳосилини қисқа муддатда, сра нобуд қилмай йиғиб-териб олишга, давлат планини белгиланган муддатда бажаришга қаратилсин, йиғим-теримни большевикча уюшқоқлик блан ўтказайлик.

РОБИА АҲМАДЖОНОВА ЗВЕНОСИ ПАХТА ТАЙЁРЛАШ ПЛАНИНИ БАЖАРДИ

Тошкент область, Ўртачирчиқ районидаги «Қизил май» колхозининг ўртоқ Робиа Аҳмаджонова бошлиқ комсомол-ёшлар звеноси 8 сентябрьда пахта тайёрлаш йиллик планини бажарди. Звено 5 ярим гектар пахта майдонининг ҳар гектаридан 20 центнердан а'ло сорт пахта топширди.

Ўртоқ Робиа Аҳмаджонова звеноси бу йил ҳар гектар ердан 110 центнердан пахта топшириш мажбуриятини олди.

САМАРҚАНД — ЖУМА ЙУЛИ

Пастдарғам район йўл қурилиш идораси район колхозчиларининг ташаббуси блан 24 километр масофадаги Самарқанд—Жума йўлини капитал ремонтдан чиқарди. Бу йўлда 9 та катта-кичик кўприк қурилиб, йўлнинг бошидан то охиригача қум ва шағал тўкилди. Бу йўл Самарқандни Каттақўрғон ва Бухоро области блан боғлайди.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг 1946 йилги давлат бюджети тўғрисида

Қ О Н У Н

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Совети **қарор қилади:**

1. Ўзбекистон ССР Министрлар Совети томонидан тақдим этилган Ўзбекистон ССРнинг 1946 йилги давлат бюджети, бюджет комиссиясининг доклади юзасидан қабул қилинган ўзгаришлар блан:

Даромадлар бўйича 2686174 минг сўм миқдорида,

Харажатлар бўйича 2686174 минг сўм миқдорида тасдиқлансин ва бюджет маблағларидан 1947 йил 1 январьга ўтадиган нақд оборот пули 43384 минг сўм миқдорида белгилансин.

2. Шу Қонуннинг 1-нчи моддасига мувофиқ, Ўзбекистон ССРнинг республика бюджети:

Даромадлар бўйича 1399365 минг сўм миқдорида,

Харажатлар бўйича 1399365 минг сўм миқдорида тасдиқлансин ва бюджет маблағларидан 1947 йил 1 январьга ўтадиган нақд оборот пули 9374 минг сўм миқдорида белгилансин.

3. Қорақалпоғистон Автоном Совет Социалистик Республикасининг 1946 йилги бюджети, Тошкент шаҳрининг бюджети ва Ўзбекистон ССР областьларининг бюджетлари қуйидаги миқдорларда тасдиқлансин:

	Даромад ва харажат бўйича	Шу жумладан: Давлат солиқ ва даромадлардан ажратмалар	Шу жумладан: Бюджет маблағларидан 1947 йил 1 январьга ўтадиган нақд оборот пули
1. Тошкент шаҳри	184437	65655	1280
2. Тошкент область	163977	118013	5200
3. Фарғона области	146267	86865	3900
4. Андижон области	103862	65005	3280
5. Наманган области	85657	59303	2540
6. Самарқанд области	192444	130196	5385
7. Бухоро области	100269	72884	2610
8. Қашқадар'ё области	80401	62450	2980
9. Сурхондар'ё области	55798	42015	1850
10. Хоразм области	67869	50822	2340
11. Қорақалпоғистон АССР	105828	86279	2645

4. Қорақалпоғистон АССР бюджетига, Тошкент шаҳар бюджетига ва Ўзбекистон ССР областьлари бюджетларига ажратмалар қуйидагича белгилансин:

а) колхозлардан олинадиган даромад солиғидан — 50%

б) колхозчи ва якка деҳқонлардан олинадиган қишлоқ хўжалик солиғидан — 50%

в) молсиз муомалалардан олинадиган солиқдан — 100%

г) якка деҳқон хўжаликларининг отларига солинадиган давлат солиғидан — 75%

д) машина-трактор станцияларининг даромадларидан — 25%

е) аҳолидан олинадиган даромад солиғидан Тошкент, Андижон, Наманган, Самарқанд, Бухоро, Қашқадар'ё, Сурхондар'ё, Хоразм областьлари ва Қорақалпоғистон АССР бюджетларига — 50%
Тошкент шаҳар бюджетига — 26%
ва Фарғона области бюджетига — 25%

ж) аҳоли ўртасида тарқатилган давлат заёмларидан Қашқадар'ё, Сурхондар'ё, Хоразм областьлари ва Қорақалпоғистон АССР бюджетларига — 50%
Тошкент, Наманган областьлари бюджетларига — 40%
Тошкент шаҳар бюджетига — 26%
Фарғона, Андижон, Самарқанд, Бухоро областьлари бюджетларига — 25%

5. Қорақалпоғистон АССР бўйича ва Ўзбекистон ССР областьлари бўйича оборот солиғидан ажратмаларнинг процентини белгилаш Ўзбекистон ССР Министрлар Советига топширилсин.

6. 1945 йилги давлат бюджетининг бажарилиши тўғрисидаги ҳисобот даромадлар бўйича 2121343 минг сўм, харажатлар бўйича 2069623 минг сўм миқдорида ва харажатларга нисбатан ортиқ келган даромад 51720 минг сўм миқдорида тасдиқлансин.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. МЎМИНОВ.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг секретари Ф. ЮСУПОВ.

1946 йил 2 сентябрь.
Тошкент шаҳри.

УзССР ХАЛҚ КОМИССАРЛАРИ СОВЕТИНИ УзССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИГА ВА ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН АССР ХАЛҚ КОМИССАРЛАРИ СОВЕТИНИ ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН АССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИГА АЙЛАНТИРИШ ТЎҒРИСИДА

Қ О Н У Н

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Совети **қарор қилади:**

1. ЎзССР Олий Совети Президиумининг «ЎзССР Халқ Комиссарлари Советини ЎзССР Министрлар Советига ва Қорақалпоғистон АССР Халқ Комиссарлари Советини Қорақалпоғистон АССР Министрлар Советига айлантириш тўғрисида» деб 1946 йил 27 мартда чиқарган Фармони тасдиқлансин.

2. ЎзССР Конституциясининг тегишли моддаларига зарур ўзгаришлар киргизилсин.

УзССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. МУМИНОВ.
УзССР Олий Совети Президиумининг секретари Ф. ЮСУПОВ.

1946 йил 2 сентябрь.
Тошкент шаҳри.

УзССР ИТТИФОҚ-РЕСПУБЛИКА ТЕХНИКА ЭКИНЛАРИ МИНИСТРЛИГИНИ ТУЗИШ ТЎҒРИСИДА

Қ О Н У Н

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Совети **қарор қилади:**

1. ЎзССР Иттифоқ-республика Техника экинлари министрлигининг тузилиши тасдиқлансин.

2. ЎзССР Конституциясининг 48-нчи ва 50-нчи моддаларига тегишли қўшимчалар киргизилсин.

УзССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. МУМИНОВ.
УзССР Олий Совети Президиумининг секретари Ф. ЮСУПОВ.

1946 йил 2 сентябрь.
Тошкент шаҳри.

УзССР ЕР ИШЛАРИ МИНИСТРЛИГИНИ ИККИ МИНИСТРЛИККА — УзССР ЕР ИШЛАРИ МИНИСТРЛИГИГА ВА УзССР ЧОРВАЧИЛИК МИНИСТРЛИГИГА АЖРАТИШ ТЎҒРИСИДА

Қ О Н У Н

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Совети **қарор қилади;**

1. ЎзССР Олий Совети Президиумининг «ЎзССР Ер ишлари министрлигини икки министрликка — ЎзССР Ер ишлари министрлигига ва ЎзССР Чорвачилик министрлигига ажратиш тўғрисида» 1946 йил 28 майда чиқарган Фармони тасдиқлансин.

2. ЎзССР Конституциясининг тегишли моддаларига зарур қўшимчалар киргизилсин.

УзССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. МУМИНОВ.
УзССР Олий Совети Президиумининг секретари Ф. ЮСУПОВ.

1946 йил 2 сентябрь.
Тошкент шаҳри.

«УзССР ЖИНОЯТ КОДЕКСИНИНГ 142-НЧИ ВА 143-НЧИ МОДДАЛАРИНИ ЎЗГАРТИРИШ ТЎҒРИСИДА» ВА «УзССР ЖИНОЯТ КОДЕКСИ 231-НЧИ МОДДАСИНИНГ БИРИНЧИ ҚИСМИНИ ЎЗГАРТИРИШ ТЎҒРИСИДА» УЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИ ЧИҚАРГАН ФАРМОНЛАРНИ ТАСДИҚЛАШ ҲАҚИДА

Қ О Н У Н

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Совети **қарор қилади:**

ЎзССР Олий Совети Президиумининг қуйидаги Фармонлари тасдиқлансин.

«ЎзССР Жиноят кодексининг 142-нчи ва 143-нчи моддаларини ўзгартириш тўғрисида»;

«ЎзССР Жиноят кодекси 231-нчи моддасининг биринчи қисмини ўзгартириш тўғрисида».

УзССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. МУМИНОВ
УзССР Олий Совети Президиумининг секретари Ф. ЮСУПОВ.

1946 йил 2 сентябрь.
Тошкент шаҳри.

ЎРТОҚ ИЗЗАТ ОТАХОНОВИЧ СУЛТОНОВНИ УзССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИ РАИСИНИНГ ЎРИНБОСАРИ ҚИЛИБ ТАСДИҚЛАШ ТЎҒРИСИДА

Қ О Н У Н

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Совети **қарор қилади:**

Ўртоқ Иззат Отахонович Султонов ЎзССР Министрлар Совети Раисининг Ўринбосари қилиб тасдиқлансин.

УзССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. МУМИНОВ.
УзССР Олий Совети Президиумининг секретари Ф. ЮСУПОВ

1946 йил 2 сентябрь.
Тошкент шаҳри.

УРТОҚ АМИН ЭРМАТОВИЧ НИЁЗОВНИ УзССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИ РАИСИНИНГ ЎРИНБОСАРИ ҚИЛИБ ТАСДИҚЛАШ ТЎҒРИСИДА

Қ О Н У Н

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Совети **қарор қилади:**

Ўртоқ Амин Эрматович Ниёзов ЎзССР Министрлар Совети Раисининг Ўринбосари қилиб тасдиқлансин.

УзССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. МУМИНОВ.
УзССР Олий Совети Президиумининг секретари Ф. ЮСУПОВ

1946 йил 2 сентябрь.
Тошкент шаҳри.

УЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ УзССР МИНИСТРЛАРИНИ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДАГИ ФАРМОНЛАРИНИ ТАСДИҚЛАШ ҲАҚИДА

Қ О Н У Н

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Совети **қарор қилади:**

ЎзССР Олий Совети Президиумининг:

Йўлдош **Бобожоновни** ЎзССР Ички ишлар министри қилиб,

Қосим Раҳимович **Раҳимовни** ЎзССР Техника экинлари министри қилиб,

Мирзаали Валиевич **Муҳаммаджоновни** ЎзССР Ер ишлар министри қилиб,

Ҳолмуҳаммад **Зуфаровни** ЎзССР Озиқ-овқат саноати министри қилиб,

Фаттоҳ **Рашидовни** ЎзССР Савдо министри қилиб,

Насим Раҳимович **Шариповни** ЎзССР Чорвачилик министри қилиб,

Мамажон **Исомиддиновни** ЎзССР Молия министри қилиб,

Ғулом **Олимжоновни** ЎзССР Ўрмон хўжалиги министри қилиб,

Сергей Мартинович **Крючковни** СССР Маҳсулот тайёрлаш министрлигининг ЎзССРдаги вакили қилиб,

Александр Алексеевич **Колдаевни** ЎзССР Сув хўжалиги министри қилиб,

Михаил Иванович **Баскаковни** ЎзССР Давлат хавфсизлиги министри қилиб

тайинлаш тўғрисидаги Фармонлари тасдиқлансин.

УзССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. МУМИНОВ.
УзССР Олий Совети Президиумининг секретари Ф. ЮСУПОВ.

1946 йил 2 сентябрь,
Тошкент шаҳри.

ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРНИНГ ОИЛАЛАРИГА ДАВЛАТ НАФАҚАСИ БЕРИШ ВА УЛАРНИНГ ТУРМУШИНИ ЯХШИЛАШ БОШҚАРМАЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ ТА'МИНОТ МИНИСТРЛИКЛАРИ ИХТИЁРИГА ТОПШИРИШ ТЎҒРИСИДА

СССР Министрлар Совети ҳалок бўлган жангчиларнинг оилаларига, ҳарбий хизматчиларнинг оилаларига ва уруш ҳамда меҳнат инвалидларига пенсия бериш ва уларнинг турмушини яхшилаш ишларини Ижтимоий та'минот министрликларида бирлаштиришни ма'қул деб топди.

Ижтимоий та'минот министрликларига ҳалок бўлган жангчиларнинг оилаларини пенсия блан та'минлаш, СССР қуролли кучларининг оддий аскар, сержантлари ва старшиналарининг оилаларини нафақа блан та'минлаш, шунингдек ҳалок бўлган жангчиларнинг оилаларини ва ҳарбий хизматчиларнинг оилаларини ишга жойлаштириш ҳамда уларнинг турмушини яхшилаш вазифаси топширилди. Ҳарбий хизматчиларнинг оилаларига нафақа бериш ва уларнинг турмушини яхшилаш учун илгари Республикаларнинг Министрлар Советлари ҳузурида тузилган бошқармалар Ижтимоий та'минот министрликларига топширилди. (ТАСС).

УзССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ ФАРМОНИ

УЗБЕКИСТОН ССРда ХИЗМАТ КЎРСАТГАН САН'АТ АРБОБИ УРТОҚ А. Н. ВОЛКОВГА УЗБЕКИСТОН ССР ХАЛҚ РАССОМИ ДЕГАН ФАХРИЙ УНВОН БЕРИШ ТЎҒРИСИДА

Миллий кадрлар тайёрлаш соҳасида қилган катта хизматлари ва ижодий муваффақиятлари учун, туғилганига 60 йил ҳамда ижодий ва педагогика фаолиятига 30 йил тўлиши муносабати блан, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган сан'ат арбоби ўртоқ Александр Николаевич Волковга ЎзССР халқ рассоми деган фахрий унвон берилсин.

УзССР Олий Совети Президиумининг Раиси А. МЎМИНОВ.
УзССР Олий Совети Президиумининг секретари Ф. ЮСУПОВ.

1946 йил 12 сентябрь.
Тошкент шаҳри.

ХРОНИКА

Авиация куни муносабати блан, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг 1946 йил 11 сентябрьда чиқарган Фармонига мувофиқ, Ўзбекистон Граждан ҳаво флоти бошқармаси ҳамда юк ва йўловчилар ташучи аэрофлотга қарашли заводнинг алоҳида хизмат кўрсатган ходимларидан 80 киши Ўзбекистон ССР Олий Советининг Фахрий ёрлиғи блан мукофотланди.

НЮРНБЕРГДА АСОСИЙ НЕМИС ҲАРБИЙ ЖИНОЯТЧИЛАРИ УСТИДАН СУД

Жиноий ташкилотлар тўғрисидаги масала юзасидан СССР бош қораловчиси ўрток Р. А. РУДЕНКОнинг охирги сўзи*)

1939 йилда, гитлерчилар давлатининг хавфсизлик умумий системасида СДнинг раҳбарлик роли кучайганлиги натижасида ва хавфсизлик полициясини бирлашган раҳбарликка бўйсундириш мақсадида, хавфсизлик марказий органлари қайтадан тузилди. Бу қайтадан тузиш «СС хавфсизлик бош идораси» блан «хавфсизлик полицияси бош идораси» ни бирлаштириб, бирлашган «империя бош идораси» —РСХАни ташкил қилишдан иборат бўлди. Бу сўнгги ташкилот эсэсчи ярим партиявий ва ярим давлат аппарати эди.

Шу вақтгача «хавфсизлик полицияси бош идораси» составида бўлиб келган, ўша вақтда қисқача «гестапо» деб аталган «махфий давлат полицияси идораси» РСХА нинг IV бошқармасига айлантирилди.

а) ГЕСТАПОНИНГ ВАЗИФАЛАРИ

Учинчи империянинг хавфсизлик органлари умумий системасида гестапога қандай вазифалар юклатилганлигини ўша вақтда Гейдрих «Германия полицияси» деган немис журналида босилган мақоласида очиқ ифодалаб берди. Гейдрих гитлерчилар партияси ва давлатининг сиёсий разведкаси бўлган СДнинг ролини белгилаб, бундай деб ёзади: СДнинг вазифаси нацист раҳбарларга ахборот бериб туриш мақсадида, империя ичидаги ва унинг ташқарисидаги сиёсий фикрларни, сиёсий натижа ва оқимларни аниқлаш ва ўрганишдан иборатдир. Гейдрих махфий давлат полицияси органларининг вазифаси фашистлар усул идораси учун сиёсий жиҳатдан душман ва ишончсиз бўлган унсурларни узил-кесил аниқлаш ва йўқ қилишдан иборат деб кўрсатди.

Гестапонинг ҳамма марказий, вилоят, маҳаллий ва махсус органлари ва қисмлари гитлерчилар давлатининг ана шу асосий энг муҳим вазифасини бажаришга хизмат қилдилар.

Бу вазифани бажариш гестапо ходимларини якка-якка суратда диққат блан танлашни талаб қилар эди. Бу ходимлар умумий полиция ва ма'муриятнинг энг тажрибали амалдорлари орасидан, ўзларини амалда гитлерчилар усул идорасининг асл тарафдорлари қилиб кўрсатган кишилар орасидан, шунингдек СД нинг штатли ходимларидан танланиб олинар эди. СД ходимлари одатда гестаподаги раҳбар вазифаларга тайин қилинар эди.

РСХА VI бошқармасининг собиқ бошлиғи Вальтер Шелленбергнинг ёзма суратда берган гувоҳлигида айтилишича, гестапо амалдорларининг 75 проценти СС а'золаридан иборат бўлган. Улар ё гестапо хизматига келмасдан бурунок СС а'зоси бўлганлар, ёки шу жазо-террорчилик ташкилотида хизмат қила бошлагандан кейин СС га а'зо бўлиб кирганлар. 1943—45 йиллар даврида гестапо ходимларининг сони 40—50 минг кишига етган. Ходимларнинг бундай кўп бўлиши, Фуше та'бири блан айтганда, гестапога «ҳамма жойга ўз одамларини қўйиш, ҳамма парсани кўриш, кўрган ҳамма кишини хиппа бўғиб олиш учун» имконият берар эди.

Гестапонинг фаолияти империя территорияси блангина чекланмас эди.

Агрессия планларини тайёрлаш даврида гестапо органларига СД қисмлари блан биргаликда Чехословакия республикаси территориясида ҳаракат қилиш учун белгиланган дастлабки «эйнзатцгруппа» оператив группаларини ташкил қилиш вазифаси юклатилган эди.

Уруш ҳаракатлари бошланиши блан махфий давлат полицияси илгаридан ишлаб чиқилган ва тасдиқланган планга мувофиқ, қуролли кучлар ихтиёрига ўз кадрларининг бир қисмини ажратди. Қуролли кучлар составида ана шу кадрлардан «махфий дала полицияси» — ГФП ташкил қилинди. Гестапога мамлакат ичида қандай вазифалар юклатилган бўлса, ГФП қисмлари ҳаракатдаги армия қўшинларида гестапо ва жиноят ишлари полициясига юклатилган худди шундай вазифаларни бажардилар, уруш ҳаракатлари бораётган районларда тинч аҳолига ва партизанларга қарши жазо-полициячилик вазифаларини ўтадилар.

Махфий давлат полицияси тузилган пайтдан бошлаб, унга нацистлар давлатига ва партиясига «таҳдид қилаётган» унсурларни ҳечқандай судсиз жазолаш тўғрисида кенг ҳуқуқ берилган эди.

Бундай унсурларни бостиришда қўлланилган асосий шакллардан бири уларнинг ҳарқандай сиёсий ишга йўл қўймаслик мақсадида, бу кишиларни қамаб қўйиш усули эди. Гестапо органлари бутун иш давомида империя ичида ҳам, Германияга қўшилган ва у босиб олган областьларда ҳам бу усулни кенг қўлландилар.

Бундай усул блан қамоққа олинган кишилар немисларнинг ҳаммага ма'лум бўлган энг мудҳиш қамоқ лагерьларида сақландилар. Бу кишилар хавфсизлик полицияси ва СД бошлиғи Гейдрихнинг, кейинчалик эса, айбдор Кальтенбруннернинг ёки РСХА IV бошқармаси бошлиғи Мюллернинг оддий ёзма фармойиши блан қамоқ лагерига олиндилар. Кўп ҳолларда қамоқ лагерига юбориш тўғрисидаги фармойишни СС рейхсфюрери ва герман полициясининг бошлиғи Генрих Гиммлер ўзи берар эди.

Бундай усулда қамоққа олинган маҳбус жазо ва ҳақоратлар муддати қачон тамом бўлажагини ҳеч қачон билмас эди, жазо муддатини белгилаш тамомила гестапо ихтиёрида эди. Гестапо бирон кишини қамоқ лагерига юборганида унинг жазо муддатини олдиндан белгилаган ҳолларда ҳам буни маҳбусга ёки унинг қариндошларига айтиш қаттиқ тақиқланар эди.

Гитлерчилар агрессив урушни бошлагандан кейин пайдо бўлган ўлим лагерьлари учун ана шу қамоқ лагерьлари намуна бўлди. Майданек, Освенцим, Треблинка ва бошқа кўп ўлим лагерьлари номини келгуси авлодлар ҳаяжон блан эсга олажаклар.

Гитлерчилар давлатининг жазо аппарати бўлган махфий давлат полицияси нацистлар партияси блан чамбарчас боғланган эди.

Империя ва Пруссия министрининг 1939 йил 20 сентябрьда чиқарган декретига илова қилинган ҳужжатда очиқдан-очиқ бундай дейилади: «хавфсизлик полициясининг махсус вазифалари. . . немис-фашистлар партиясининг гаулейтери блан ҳам яқиндан ва тамомила маслаҳатлашиб ишлашни, ҳамкорлик қилишни талаб этади...». Партия ташкилотларининг давлат махфий полицияси блан ҳамкорлик қилиши тўғрисида 1938 йил 14 декабрьда чиқарилган декрет блан танишганда, фашист фитначиларининг турли ташкилотлари, жумладан гестапо блан гитлерчилар партиясининг раҳбарлари ўртасида яқин алоқа бўлганлиги кўринади. Айбдорлардан Гесс ва Борман партиянинг гестапо блан яқин алоқа қилиши тўғрисида доимо ғамхўрлик қилганлар.

б) АГРЕССИЯНИ ТАЙЁРЛАШДА ГЕСТАПОНИНГ ИШТИРОКИ

Юқорида айтганимча, гестапо бошқа жиноий фашист ташкилотлар блан биргаликда бошқа давлатларнинг ерларини босиб олишни тайёрлашда энг актив қатнашган.

Югославиядаги 4.000 кишининг 1938 йилда тузилган ва 1945 йил май ойида гестапонинг Марибордаги бўлимида қўлга туширилган рўйхати гестапонинг Югославияни босиб олишни тайёрлашда ўз йўли блан иштироқ қилганлигини очиқ-ойдин кўрсатади.

Югославия квислингчиларидан бири, немислар, вақтида серб полиция бошлиғи бўлган Драгомир Ивановичнинг гувоҳлик бериб айтган сўзларидан аниқланишича, фашист фитначиларнинг раҳбар ходимлари Югославияда тузиладиган гестапо органларини олдиндан режалаб қўйганлар. Тузилган планга мувофиқ, полиция вазифалари Югославияда яшаб турган немислар ўртасида илгариданоқ тақсимлаб қўйилган.

Совет қораловчилари Трибуналга СССР-509-нчи номерли бир ҳужжатни тақдим қилган эдилар. Бу ҳужжатдан ма'лум бўлишича, фашистлар Чехословакияни босиб олмасдан бурунок империя хавфсизлик бош идорасининг органлари бу мамлакат территориясида СД ва гестапо ишини қизитиб юбориш планини тузиб қўйганлар.

Чехословакия ҳукуматининг доклади гестапонинг агрессияни тайёрлашда бошқа бир шаклда иштирок қилганлигини ҳам кўрсатади. Империя хавфсизлик бош идораси антифашистларни ўлдириш ёки уларни ўғирлаб Германияга олиб кетиш учун Чехословакияга ўз агентларини юбориб турган.

Гестапо органларининг агрессия планларини тузишда қатнашганликларини бошқа бирқанча ҳужжатлар ҳам та'кидлайди. Бу ҳужжатлар гитлерчи жаллодларнинг СССРга хиёнаткорона ҳужум қилишдан илгариёқ рўйхатлар, қидириш дафтарлари тузиб қўйганликларини ва давлат органлари ҳамда жамоат ташкилотларининг ўлдирилиши лозим бўлган раҳбарлари ва арбоблари тўғрисида зарур ма'лумотлар тўплаганликларини кўрсатади. Масалан, гестапо СД ва жиноят ишлари полицияси блан биргалашиб, шу жиноий мақсадларни кузатиб, «СССРнинг махсус қидириш дафтари», «Германиянинг қидириш дафтари», «истиқомат жойларини аниқлаш рўйхати» ва бошқа шу каби қидириш дафтарлари ва рўйхатлари тайёрлаб қўйган.

Гестапонинг Германияда ва ғарбий давлатларда агрессияни тайёрлаш ва уни қизитишда жиноий роль ўйнаганлигини менинг ҳурматли шерикларим етарли тасвирлаб бердилар. Шу сабабдан мен СССР, Югославия, Польша ва Чехословакиянинг гитлерчилар томонидан вақтинча босиб олинган ерларида гестапочилар қилган жиноятлар масаласига ўтаман.

в) ЧЕХОСЛОВАКИЯ, ЮГОСЛАВИЯ ВА ПОЛЬШАДА ГЕСТАПОНИНГ ҚИЛГАН ЖИНОЯТЛАРИ

Гитлерчиларнинг Чехословакия, Югославия ва Польшадаги вақтинча босиб олинган ерларда итоатли полиция аппарати ёрдами блан қилган жиноятлари кўп жиҳатдан бир-бирига жуда ўхшайди. Бу ёвузликларнинг кўпчилигини амалга оширган итоатли жазо аппарати гестапонинг турли органлари эди.

Поляк интеллигентларини қириш соҳасида Франк ўйлаб чиқарган ва Гитлер ма'қуллаган биринчи ялпи жазо чорасини, я'ни «АБ операцияси» деб аталган жазо чорасини бевосита гестапочилар амалга оширди. Худди гестапо ходимлари, ёрдамга чақирилган эсэсчиларнинг отрядлари блан биргаликда, Польшадаги СС ва полиция бошлиғи обергруппенфюрер Крюгер ва бригаденфюрер Штрехенбах раҳбарлиги остида, бу ваҳшиёна чорани амалга ошириб, бирнеча минг поляк интеллигентини ўлдирдилар.

Франкнинг 1943 йил 9 октябрьда чиқарган қарорига биноан, «генерал-губернаторликдаги герман қурилишига қилинаётган ҳужумларни бостириш учун тузилган ва «штандгерихтер» деб ном чиқарган отрядлар ҳам махфий полиция, я'ни гестапо ходимларидан иборат эди.

Гестапо Польшада руҳонийларга қарши шафқатсиз жазо чораларини кўрди. Гестапо 1941 йил январь ойига қадар 700 га яқин руҳонийни ўлдирди ва 3 минг руҳонийни қамоқ лагерига қамаб қўйди.

Гестапо Польша территориясида яҳудийларни кўплаб ўлдирадиган махсус пунктлар ташкил қилди. Буни совет қораловчилари тақдим қилган материаллар аниқ исбот қилади.

Майданек ва Освенцим каби ажал лагерьлари ма'мурий-хўжалик жиҳатидан СС бошқармасига бўйсундирилган бўлса, одамларни кўплаб ўлдириш учун Хелмнода тузилган махфий пунктни гестапо ташкил қилган ва унга бевосита бўйсундирилган эди. Бу пункт «зондеркоманда кульмгоф» деб аталар эди. Бу ерда ажал машиналари ёрдами блан 340 минг яҳудий ўлдирилибди.

Гестапочи бу зондеркомандага Лодзь шаҳрининг гестапо бошлиғи Браутфиш раҳбарлик қилган.

Бошқа ҳамма ўлим лагерьларининг нусхаси бўлган Треблинка лагерини ҳам гестапо ташкил қилган эди.

Ўлим лагерьлари системасидан, чунончи СС нинг «Д» бўлимидан фойдаланиб Европадаги яҳудийларни ўлдиришни амалга оширган Эйхманнинг «реферати» гестапо системасида эди, Эйхман ўзи ҳам гестапо бошлиғи Мюллерга бевосита бўйсунар эди.

Гестапочилар Польшада 3 миллион 200 минг яҳудийни, Чехословакияда 112 минг яҳудийни, Югославияда 65 минг яҳудийни ўлдирдилар.

Шарқий Европанинг немислар босиб олган ерларида гестапо одамларни гаровга олиш ва айрим кишиларнинг айби учун кўпчиликни жавобгар қилишдек жиноий усулни қўлланди, қаттиқ жазога тортилган кишиларнинг сонини ҳаддан ташқари кўпайтирди. Масалан, махфий полиция айбдор Франк блан биргаликда «саботажчиларнинг оилалари»га қарши ялпи жазо чоралари тўғрисида ма'лум фармойишни чиқарди. Бу фармойишда, қўлга тушган жиноятчиларни шу жойда отиб ташлаш блангина қолмай, балки бундан ташқари бу авлоддан бўлган барча эркакларни жазолаш, бу авлоднинг 16 ёшдан катта бўлган хотин-қизларини қамоқ лагерьларига юбориш керак, дейилади.

Бундай жиноятлар фақат Польшадагина эмас, балки Чехословакия ва Югославияда ҳам худди шундай давом эттирилди.

Чехословакияда оккупация даврида гестапо биргина Брно турмасига 200 минг кишини қамади. Шундан фақат 50 минг киши бўшатилди, қолганлари ўлдирилди ёки тезликда ўлдириш учун қамоқ лагерига юборилди.

1942 йил 9 мартда чиқарилган қарорга биноан гестапо «протекторат»да одамларни «эҳтиётдан қамоққа олиш» ҳуқуқини олди.

Уруш бошланмасдан илгариёқ мингларча чех ватанпарварлари, айниқса докторлар, ўқитувчилар, ҳуқуқшунослар, руҳонийлар ва бошқа шу каби кишилар қамоққа олинди. Бундан ташқари, ҳарбир районда «жамоат тузуми ва хавфсизлик ишларида» тартибсизликлар рўй берган тақдирда, гаровга олинадиган кишиларнинг рўйхати тузиб қўйилди. 1940 йилда Карл Герман Франк миллий бирлик ҳаракатининг йўлбошчиларига қаратиб сўзлаган нутқида, агар кўзга кўринган чех арбоблари садоқат тўғрисидаги баённомага қўл қўйишдан бош тортсалар, қамоқ лагерьларида гаровда сақланган 2.000 чех отиб ташланади, деди.

Гейдрихга суи қасд қилингандан кейин гаровдаги бу кишиларнинг кўпчилиги қатл қилинди.

1939 йилда гестапо турли чех саноат фермалари директорлари ва омбор мудирларини тўплади. Улардан «башарти фабрика узурели сабаб блан ишни тўхтатиб қўйса, мен отилиб ташланажакман, буни ма'лумотга оламан» деган мазмунда тилхат олинди.

Чех мактабларидаги ўқитувчилар ҳам ўз ўқувчиларининг гитлерчиларга ва гитлерчилар усул идорасига садоқатли бўлишлари учун гестапога алоҳида тилхат беришлари керак эди.

Гестапо Лидице қишлоғининг аҳолисини қириб ва қишлоқни ер блан яксон қилиб мисли кўрилмаган мудҳиш бир ёвузликни қилди.

Югославия территориясида полиция террори жуда шафқатсиз тус олди.

Буни та'кидлаш учун, ҳарбий жиноятларни текширган Югославия давлат комиссиясининг 6-нчи сонли ахборотидан кичик бир парчани келтириш мумкин.

«Гаровга олинган кишилардан бир груҳи Целье (Цилли)да қассоблар гўшт иладиган илгакларга осиб ўлдирилди. Марибордa ўлимга ҳукм қилинган кишилардан ҳарбир бештаси отиб ташланган маҳбусларнинг ўликларини яшикларга солишга ва юк машиналарига ортишга мажбур қилинди. Шундан кейин бу беш киши ҳам отиб ташланар ва шундан кейинги беш киши уларни юк машинасига ортишга мажбур қилинар эди. Бу иш шундай узлуксиз давом этди. Марибордаги Солча кўчаси юк машиналаридан оққан қон блан бўялди . . . Грацда ҳар сафар 500 тадан киши отилар эди».

Гаровга олинган кишиларнинг кўплаб отилганлиги тўғрисида Трибуналга жуда кўп ҳужжат тақдим этилди. Бу ҳужжатларга Югославиядаги немис махфий полициясининг маҳаллий бўлим бошлиқлари қўл қўйган. Мен бу ҳужжатларнинг мазмунига муфассал тўхталиб турмайман, чунки суд буни яхши тушинади деб ўйлайман.

г) СССР НИНГ ВАҚТИНЧА БОСИБ ОЛИНГАН ЕРЛАРИДА ГЕСТАПОНИНГ ҚИЛГАН ЖИНОЯТЛАРИ

Суд терговида гестапонинг вақтинча босиб олинган совет ерларида қилган катта жиноятлари тамомила исбот этилди. Бу ерларда гестапо бўлимлари ё оператив қисмлар — СД ва хавфсизлик полициясининг «эйнзатцгруппа», «эйнзатцкоманд» ва «зондеркоманд»лари составида, ёки гестапо ва жиноят ишлари полицияси амалдорларидан иборат махфий дала полицияси (ГФП) составида иш қилар эдилар.

Гестапо амалдорлари ҳамма ишларда ваҳшиёна «ялпи жазо чоралари»ни бевосита амалга оширар эдилар. Улар СД ходимларининг умумий сиёсий раҳбарлиги остида ҳаракат қилар эдилар. Полициянинг бошқа ташкилотларидаги ходимлар, шунингдек «ваффен СС» отрядлари уларга ёрдам бериб турар эди. Бу ишлар учун «ваффен СС» отрядларидан кенг фойдаланилар эди.

Суд терговида гестапо органларининг СССРдаги тинч аҳолини кўплаб ўлдирганликлари ва жазолаганликлари тўғрисида кўп фактлар аниқланди. Мен мисол учун, характерли бўлган айрим фактларни айтиб ўтиш блан чекланаман. Кичик Вязьма шаҳрининг ёлғиз ўзида гестапо бошлиғининг буйруғи блан совет тинч аҳолисидан бирнеча минг киши азоблаб ва қийнаб ўлдирилган. Фашист йиртқичлар ўз қурбонларини ўлдириш блангина чекланмай, уларни дастлаб ўзлари учун қабр қазишга ҳам мажбур этганлар.

Смоленск областидаги Зайчики қишлоғида гестапочилар кексалар, хотин-қизлар ва болалардан 23 кишини бир уйга қамаб, уйга ўт қўйганлар ва ундаги кишиларни тириклайин куйдирганлар.

Гестапочилар Ригадаги руҳий касаллар ётган шифохонадаги касалларнинг ҳаммасини ўлдирганлар.

Немис-фашист босқинчиларнинг Ровно шаҳрида ва Ровно областида қилган ёвузликлари тўғрисида Фавқулодда Давлат Комиссиясининг ахборотида айтилишича, гестапочилар немис босқинчиларга кўрсатилган ҳарбир қаршилик ҳаракатига жавобан одамларни кўплаб ўлдирганлар.

1943 йил ноябрь ойида Ровно шаҳрида нома'лум бир киши немис судьясини ўлдиргач, гестапочилар Ровно турмасида ётган 350 дан ортиқ маҳбусни отиб ташлаганлар.

Немис-фашист босқинчиларнинг ёвузликлари тўғрисида Фавқулодда Давлат Комиссияси э'лон қилган ахборотлардан гестапочиларнинг совет гражданларини қириш учун ажал машиналари қўллаганликлари ма'лум. Оператив груҳлар составида ҳаракат қилган гестапочилар Краснодар шаҳрида ва Краснодар ўлкасида 6.700 дан ортиқ совет гражданини углерод ачитқиси блан заҳарлаб ўлдирганлар. Бу заҳарлаб ўлдирилганлар орасида Краснодар шаҳар касалхонасида даволанаётган хотин-қизлар, кексалар ва болалар, шунингдек гестапо турмасида қамоқда ётган маҳбуслар ҳам бўлган.

Краснодар шаҳрининг чеккасида танкка қарши қазилган катта чуқурга газ блан заҳарлаб ўлдирилган ва гестапочилар томонидан бу ерга келтириб ташланган бир неча минг совет гражданининг жасади кўмилган.

Ставрополь ўлкасида Тиберда курортининг санаторияларида даволанаётган касал болалардан 54 таси, шунингдек Ставропольдаги руҳий касаллар шифохонасида даволанаётган 660 киши ажал машиналарида газ блан заҳарлаб ўлдирилган.

Ставрополь ўлкасида яшовчи Ковальчукнинг гувоҳлик бериб айтган сўзлари гестапочиларнинг қандай жазо усуллари қўллаганликлари тўғрисида аниқ тасаввур беради. Гестапочилар фақат кечаси сўроқ қилганлар. Сўроқ қилиш учун алоҳида хонага чақирилган. Бу хонада маҳбусларни жазолаш учун махсус асбоблар, шу жумладан маҳбусларнинг қўл-оёқларини боғлаш учун цемент полга маҳкамланган занжирлар ҳам бўлган. Маҳбусни даставвал қипялангоч қилиб ечинтириб, полга ётқизганлар, қўл-оёқларини занжирлаганлар, сўнгра резинка калтаклар блан қийнаганлар. Ба'зан маҳбуснинг белига тахта қўйиб, кейин шу тахтага катта қадақ тош блан урганлар.

Жазо хонаси шундай қурилганки, маҳбусни жазолаган вақтда, жазо кутиб қўшни хонада ўлтирган бошқа маҳбуслар бу жазони кўриб турганлар. Жазо тамом бўлгандан кейин жаллодлар беҳуш бўлган маҳбусни бир четга олиб қўйиб, жазо хонасига кўпинча ярим беҳуш бўлиб қолган бошқа маҳбусни судраб келтирганлар.

Гестапочилар ҳатто хотин-қизларни сўроқ қилганда ҳам мисли кўрилмаган жазо усулларини қўллаганлар.

Мен фақат бир мисолни келтирдим. СССРнинг босиб олинган ерларида сўроқ вақтида маҳбусларни бундай жазолаш жуда кенг қўлланилган.

Сўроқ вақтида ўрта асрларга хос бўлган бундай жазо усуллари империя хавфсизлик бош идорасининг ва гестапо бошлиғи Мюллернинг махсус буйруқлари асосида ишлатилган. Ана шундай махфий буйруқлардан бирида бошлиқ ўз қўл остидаги кишиларга бундай деб та'лимот беради: «учинчи хил жазо усули қуйидагилардан иборат бўлиши мумкин: жуда ёмон овқат (нон ва сув), қаттиқ кровать, қоронғи хона, уйқусиз қолдириш, машқ қилдириб тинкасини қуритиш, калтаклаш».

Немислар томонидан вақтинча босиб олинган совет ерларидаги интеллигентларни, шу жумладан кўзга кўринган фан ва сан'ат арбобларини ҳам гестапочилар мисли кўрилмаган даражада ҳақорат ва та'қиб қилдилар.

Гестапочилар интеллигенция вакилларини олдиндан тузилган планга мувофиқ та'қиб қилдилар. Масалан, немис қўшинлари Львов шаҳрини босиб олмасдан илгариёқ гестапо отрядлари қўлида Львов интеллигенциясининг ўлдирилиши лозим бўлган отоқли вакилларининг рўйхати бор эди. Немислар Львов шаҳрини ишғол қилган пайтдан бошлаб профессорлар, врачлар, ҳуқуқшунослар, ёзувчилар ва артистларни кўплаб қамоққа олиш ва отиш бошланди. Гестапочилар ўз қурбонларининг кишилик ша'нига писанд қилмай, қамоққа олинган олимларни ўтакетган қабиҳ усуллар блан жазоладилар, кейин уларни отиб ташладилар.

Қизил Армия қисмлари Львов шаҳрини немис босқинчилардан озод қилингандан кейин ўтказилган тергов натижасида немисларнинг отоқли фан, техника ва сан'ат арбобларидан 70 дан ортиқ кишини ўлдирганликлари ма'лум бўлди. Гестапочилар буларнинг жасадларини куйдирганлар.

Фашист йиртқичлар қилган жиноятлари учун жавобгарликдан чўчиб, Львов интеллигенциясининг қирилганлиги тўғрисидаги фактни яширишга уриндилар.

Гестапо ҳарбий асирларни жазолаш ва ўлдиришда ҳам қатнашди.

Суд терговида ҳарбий асирлар учун ташкил қилинган лагерьларда хавфсизлик полицияси ва СД отрядларининг ҳаракатлари тўғрисида РСХА қарамоғидаги IV бўлимнинг 1941 йил 17 июньда чиқарган буйруғи ўқиб эшиттирилган эди.

Сиз Мюллернинг 1941 йил 9 ноябрьда гестапонинг ҳамма органларига жазолаб ўлдириладиган жойга олиб борган вақтда, йўлда ўлиб қолган ҳарбий асирларнинг жасадларини йўқотиш тўғрисида берган буйруғи блан ҳам танишдингиз.

Трибунал ихтиёрида илгариги гестапо ходими Курт Линдорфнинг совет сиёсий комиссарларининг ва яҳудий миллатидан бўлган ҳарбий хизматчиларнинг қатл қилинганлиги тўғрисида ёзма тарзда берган гувоҳлиги, шунингдек хавфсизлик полицияси ва СД бошлиғининг лагерьлардан қочган ба'зи ҳарбий асир офицерларини отиб ўлдириш («кугель» — ўқ) учун Маутхаузен қамоқ лагерига юбориш тўғрисида маҳаллий гестапо органларига берган буйруғи ҳам бор.

6-нчи ҳарбий округ қўмондонлигининг қочиб кетган ва қўлга тушган ҳарбий асирларнинг ўз ҳуқуқларидан маҳрум қилинишини ва гестапо органлари ихтиёрига топширилажаклари тўғрисида 1944 йил 27 июльда чиқарган буйруғи, шунингдек Кейтельнинг 1942 йил 4 августда чиқарган буйруғи ҳам судга ма'лум. Кейтельнинг бу буйруғида, айрим парашютчиларга ва парашютчи груҳларга қарши чора кўриш СД ва гестапо органларига топширилади, дейилган.

Гестапо органлари Германия вақтинча босиб олган ерлардан неча ўн мингларча кишиларни немислар қуллигига ҳайдаб олиб кетишга актив ёрдам бердилар, бу кишилар Германияга келтирилгандан кейин уларга нисбатан қаттиқ жазо чоралари кўрдилар. Масалан, 1942 йил 16 декабрьда гестапо бошлиғи Мюллер ўз телеграммасида, гестапо қамоқ лагерьларидаги ишчи кучларни тўлатиш учун 45 мингга яқин яҳудийни қамоққа олиш мумкин, деб хабар қилади.

Мюллер 1942 йил 17 декабрьдаги буйруғида 35 минг яҳудий тўғрисида ҳам шу ҳақда ёзади.

Мюллер 1941 йил 18 июльда чиқарган махфий буйруғида гестапо органларига ажнабий ишчилар ўртасидаги талаёнларнинг олдини олиш юзасидан зарур чоралар кўриш тўғрисида йўл-йўриқ беради.

Гестапонинг яҳудийларни қириши айниқса мудҳиш бир жиноятдир.

Вильгельм Гетльнинг 1945 йил 7 ноябрьда ёзган сўзларига қараганда, гестапо қариб 6 миллион яҳудийни ўлдирган.

Немис-фашист йиртқичларнинг СССР территориясида қилган ёвузликларини текширган Фавқулодда Давлат Комиссиясининг ахборотларида ва бошқа ҳужжатларда гестапочиларнинг яҳудийларни кўплаб ўлдирганликлари, жазолаганликлари ва ҳақорат қилганликлари тўғрисида жуда кўп фактлар келтирилган.

Суд тергови гестапонинг жиноий фаолияти тўғрисида қўйилган айбларнинг тўғри эканлигини тамомила тасдиқлади.

Қонли террор органи бўлган гестапо жиноий ташкилотдир ва жиноий ташкилот деб танилиши керак.

ХАВФСИЗЛИК ХИЗМАТИ — СД

«Хавфсизлик хизмати» —zitsxezxents-dienst гитлерчиларнинг полицияга доир расмий ҳужжатларида одатда қисқартилган СД деган шартли ном блан юритилади. Бу ташкилот герман фашизмининг махфий жосуслик эсэсчи — партиявий ташкилоти сифатида пайдо бўлди. СД ташкилотини, СС блан бир қаторда Гиммлер тузди.

СД ташкилоти гитлерчилар ҳокимиятни қўлга олганларидан кейин СС системасида тез фурсатда полиция органлари блан иноқлашиб қолган, махфий полициянинг раҳбарлик мансабларига СД системасида ва соқчилик отрядларида тайёрланган кадрларни етказиб бериб турган махфий аппарат эди. Империя хавфсизлик бош идораси — РСХА тузилганига қадар ҳам, РСХА тузилгандан кейин ҳам, сиёсий ахборот тўплаш ва гитлерчиларга ёқмаган унсурларни «ялпи йўқ қилиш» ишида СД ташкилоти ҳал қилувчи роль ўйнади.

СД ташкилоти жиноий гитлерчи фитначиларнинг марказий штабига — гитлерчилар партиясининг раҳбарларига жуда яқин турар эди. Шу сабабдан гитлерчиларнинг ҳамма агрессив планларини амалга ошириш вақтида доимо қўлланилган полиция тадбирларини ишлаб чиқишда СД ташкилоти айниқса актив қатнашди.

Қуйида айтилганича, СД дастлабки эйнзатцгруппаларни ташкил қилди, герман фашизмининг бу таланчи груҳларига бошчилик қилди. Польша, Югославия, Совет Иттифоқи ва бошқа давлатларнинг босиб олинган ерларида кейинчалик қилинган жиноятларни ташкилий жиҳатдан олдиндан тайёрлади.

Ҳимоячилар бу жиноий ташкилотни жавобгарликдан қутқазишга уриниб, СД та'бирининг ма'носи тўғрисида баҳс очди.

Биз ҳимоячиларнинг бу «термин тўғрисидаги баҳси» нима учун ўртага қўйилаётганлигини тушинамиз. Бу ҳимоячиларга СД нинг нуқул «Германия ичида ахборот тўплаш хизмати» блан банд бўлган, полиция вазифаларидан узоқ турган бир ташкилот эканлиги тўғрисида Кальтенбруннер айтган фикрни қувватлаш учун, керак.

Ҳимоячилар бу баҳсни СД ташкилотининг кўзга кўринган жиноятларини э'тироф қилганлари ҳолда, бу эсэсчи-полиция аппаратига раҳбарлик қилган кишиларнинг махфий йўл блан қилган оғир жиноятларини яшириб қолиш учун кўтардилар.

Ҳолбуки, СД аслда герман фашизмининг жуда кўп шохобчаларга эга бўлган, жиноий агрессия планларини амалга оширишга актив ёрдам берган, Германия ичида, шунингдек босиб олинган ерларда ва чет элларда катта иш кўрган жосуслик ташкилоти эди.

Эйнзатцгруппаларга гестапочилар блан бир қаторда СД кадрлари раҳбарлик қилар эдилар. Шу блан бирга эйнзатцгруппаларга раҳбарлик қилишда СД ходимлари ҳамиша етакчи ҳисобланар эди.

СД нинг бажарган вазифаларини қуйидагиларга бўлиш мумкин:

1) «умумий ахборот», бу ахборот, СД нинг расмий ҳужжатларида айтилишича, фашистлар «давлати»нинг «ҳаётига доир» ҳамма соҳаларини, фашистлар Германиясидаги барча давлат муассасалари ва жамоат доираларини ўз ичига олади;

2) махсус картотекалар ва рўйхатлар тузиш (асосан бостириб кириш мўлжалланган мамлакатлар учун) блан боғлиқ алоҳида топшириқларни бажариш. Бу картотека ва рўйхатларга жазога тортилиши— ўлдирилиши ёки қамоқ лагерига қамаб қўйилиши лозим бўлган кишиларнинг номлари ёзилар эди;

3) босиб олинган ерларда гитлерчиларга ёқмаган сиёсий унсурларни ва зиёлиларни ўлдириш юзасидан гитлерчиларнинг планларини бевосита амалга оширган ва ҳар хил ваҳшиёна «жазо чоралари» ўтказган махсус жиноий ташкилотларни ходимлар блан та'минлаш.

СД нинг бутун состави эсэсчилардан иборат эди. Бу жуда табиийдир, чунки СД ташкилоти СС қарамоғидаги ташкилот эди, сўнгги вақтгача «СС рейхсфюрери ҳузуридаги СД ташкилоти» деб аталар эди.

(ДАВОМИ БОР)

*) Боши «Қизил Ўзбекистон» газетасининг шу йил 5, 6, 7 ва 8 сентябрь сонларида босилган.

ПАРИЖ СУЛҲ КОНФЕРЕНЦИЯСИДА

ИТАЛИЯ БЛАН ЮГОСЛАВИЯ ЎРТАСИДАГИ ЧЕГАРА МАСАЛАСИНИ МУҲОКАМА ҚИЛИШ

ПАРИЖ, 6 сентябрь (**ТАСС махсус мухбиридан**). Италияга доир сиёсий масалалар ва территория масалаларини муҳокама қилучи комиссия бугун Италия блан Югославия чегарасини сулҳ шартномаси лойиҳасида мўлжалланганича ўзгартиш масаласини муҳокама қилишни давом этдирди. Совет делегациясидан комиссиянинг бугунги мажлисида В. М. Молотов ва А. Я. Вишинский иштирок қилдилар.

Мажлисда биринчи бўлиб Польша вакили Виневич сўзга чиқди. У ўз нутқида Триест масаласи ҳақида гапирди.

Виневич эслатиб ўтдики, Триестнинг тақдири Гданьск (Данциг) нинг тақдирига жуда ҳам ўхшайди. Польшанинг денгизга чиқадиган йўллари доирасида турган қадимги Гданьск шаҳри ҳам кўп вақтлар бўйи Польша блан Германия ўртасидаги жанжалларга сабаб бўлиб келган эди.

Гданьск ҳам, Триест ҳам денгиз портларидир. Улар ҳар иккаласи иқтисодий жиҳатдан ўз теваракларидаги ўлкаларга — Гданьск Польшага, Триест — Югославияга боғлиқдир. Бу икки шаҳар ўз тарихлари давомида доимо босқинчилар ҳужуми остида. Гданьск герман босқинчилари, Триест итальян босқинчилари ҳужуми остида қолиб келди.

Польша давлати тузилгандан кейин Гданьскнинг иқтисодий аҳволи бу шаҳарнинг портидан Польша нақадар фойдалана олишига боғлиқ бўлажаги равшан бўлиб қолди. Польшанинг чет элларга мол чиқариши кучайиши Данцигнинг кенг ривожланиши учун имконият берди. Аммо биринчи жаҳон урушидан кейин қабул қилинган адолатсиз қарорга мувофиқ, Гданьск «эркин шаҳар»га айлантирилди. Гданьск расмий жиҳатдан Миллатлар иттифоқи назорати остида бўлса ҳам, аслда Гданьскни Германияга қўшишга уринаётган немис миллатчилари ихтиёрига берилиб қўйилган эди. Гданьскнинг ма'мурияти Польшага нисбатан душманлик сиёсатини юргизди. Натижада Польша ўзи учун денгиз ёқасида бошқа жой қидиришга мажбур бўлди ва кўп машаққат блан Гдиня деган балиқчилар қишлоғи ёнида янги кучли порт қурди. Гданьск иқтисодий жиҳатдан таназзулга йўл тутди.

Герман фашизмининг агентлари Гданьскда ўз билганларича хўжайинлик қилиб, бу шаҳарни иккинчи жаҳон уруши ўчоқларидан бирига айлантирдилар.

Виневич уқдириб ўтдики, ана шу ҳаммага ма'лум бўлган тарихий сабоқни э'тиборга олмаслик нотўғри бўлур эди.

Польша вакили Триестнинг тарихига тўхталиб, эслатиб ўтдики, шимолда славян халқлари блан олиб борилган савдо-сотиқ ишларида германлар қандай воситачи бўлсалар, жанубда итальянлар ҳам худди шундай рольни ўйнадилар. Итальянлар ўз савдо колонияларини барпо қилдилар. Бу итальян колониялари славян ерлари ўртасидаги кичик оролларга айланиб қолди. Кўп вақт итальянлар агрессорлик ролини ўйнаб, қурол кучи блан ўзларига йўл очар эдилар.

Славян ерлари ичида майда-майда оролчалар бўлиб қолган ерларни кимга бериш масаласини ҳал этган вақтда ана шу фактларни э'тиборга олмоқ керак. Илгариги вақтларда бўлган босқинчиликларни оқлаб, янги босқинчиликлар учун йўл кўрсатиш нотўғри бўлур эди.

Сўнгра Виневич эслатиб ўтадики, «эркин шаҳар»га айлантирилган Гданьск герман миллатчилиги ва герман фашизмининг олдинги истиҳкоми бўлди. Триестнинг ҳам шундай бир аҳволга тушиб қолишига йўл қўймаслик керак.

Броқ, Сулҳ конференцияси қатнашчиларининг кўпчилиги Триестни халқаро шаҳарга айлантиришни талаб қилаётганлиги сабабли, Польша делегацияси эркин Триест шаҳрини тузган вақтда Гданьск шаҳрининг сабоғи яна такрорланмаслиги учун зарур бўлган ҳамма чораларни кўриш керак деб ҳисоблайди.

Польша делегацияси эркин территориянинг чегараси Триест шаҳри ва унинг атрофидаги ерлар блан чекланиши зарурлиги тўғрисида Белоруссия делегациясининг таклифини қувватлайди. Триестдан жанубдаги ерлар Югославияга қўшилиши керак.

Буюк Британия вакили Макнэйл ўз нутқида Эркин Триест территорияси тўғрисида Югославия ва Совет делегациялари киргизган таклифларга қарши чиқди. Ҳолбуки айни вақтда комиссия Эркин Триест территорияси тўғрисидаги масалани эмас, балки Италия блан Югославия ўртасидаги чегара масаласини муҳокама қилаётгани ма'лум эди.

Макнэйл ўз сўзида Совет делегацияси вакили Вишинскийнинг, Италия блан Югославия ўртасидаги чегара ҳақида Ташқи ишлар министрлари кенгаши томонидан қабул қилинган қарор бирмунча адолатлироқ, деган гапини эслатиб, адолатни аниқлаш унча осон эмас, деди.

Буюк Британия вакили Эркин Триест территорияси тамомила Бирлашган миллатлар ташкилоти назорати остида бўлсин деб талаб қилди ва Югославия делегациясининг таклифларини қабул қилишга қарши чиқди. Югославия делегациясининг таклифлари Триестда Югославиянинг иқтисодий манфаатларини та'минлайдиган бирқанча чораларни назарда тутади. Макнэйл ўз э'тирозларини қат'ий тарзда ўртага қўйди. У айтдики, агар Эркин Триест территорияси тўғрисидаги низом Британия ҳукуматини қондирмаса, у вақтда Британия ҳукумати Триест масаласини умуман қайтадан кўриш ҳуқуқини ўзида сақлайди. Макнэйл Бразилия делегациясига Триест масаласини кўришни бир йилга кечиктириш тўғрисидаги таклифини қайтиб олишни тавсия қилди. Шу блан бирга Макнэйл бу таклифни вақтинча қайтиб олиш, башарти Триест масаласида бир фикрга келиш мумкин бўлмай қолган тақдирда уни яна киргизиш кераклигини имо қилиб ўтди.

Франция вакили Кув де Мюрвиль ўз нутқида Италия блан Югославия ўртасидаги чегара тўғрисида Франция делегацияси таклиф этган линияни асослаб берди. У Триест масаласининг аҳамиятини уқдириб ўтди ва уни сулҳ шартномасининг асосий моддаси деб атади.

Кув де Мюрвиль айтдики, Франция делегацияси Триест масаласини муҳокама қилишни бир йилга кечиктириш тўғрисида Бразилиянинг таклифига қўшила олмайди. У Югославия блан Италияни ўзаро бир-бирларини тушиниб, ҳиммат кўрсатишга ва Ташқи ишлар министрлари кенгаши таклиф этган қарорни ма'қуллашга чақирди.

ГРЕЦИЯ БЛАН БУЛҒОРИЯ ЎРТАСИДАГИ ЧЕГАРА ТЎҒРИСИДА СОВЕТ ВАКИЛИНИНГ БАЁНОТИ

ПАРИЖ, 6 сентябрь (**ТАСС махсус мухбиридан**). Ма'лумки, Булғория блан тузиладиган сулҳ шартномасининг Ташқи ишлар министрлари кенгаши таклиф этган лойиҳасида Греция блан Булғория ўртасидаги чегара ҳақидаги 1-нчи модда шартли суратда қабул қилинган эди. Бу масала Греция ва Булғория ҳукуматлари Сулҳ конференциясида ўз фикрларини баён қилиб бергандан кейин узил-кесил ҳал қилиниши керак эди.

Бундан аввал хабар қилинганича Греция вакиллари ва Булғория вакиллари бу масала ҳақида Сулҳ конференциясининг ялпи мажлисларида ҳам, Булғорияга доир сиёсий масалалар ва территория масалаларини кўручи комиссиянинг мажлисларида ҳам ўз фикрларини айтдилар.

Бугун Булғорияга доир сиёсий масалалар ва территория масалаларини кўручи комиссияда Совет Иттифоқининг вакили Н. Новиков (Америка Қўшма Штатларидаги совет элчиси) сўзга чиқиб, совет делегацияси номидан қуйидаги баёнотни билдирди:

Сулҳ конференцияси Греция ва Булғория ҳукуматларига Греция блан Булғория ўртасидаги чегара тўғрисидаги масала юзасидан ўз фикрларини айтиш имконияти берди, — дейди Новиков. — Биз уларнинг фикрларини биламиз. Ана шу масала мени сўз олиб, Греция блан Булғория ўртасидаги чегара тўғрисидаги низо'ли масалага совет делегациясининг қандай қараганлигини айтиб беришга мажбур этди.

Конференциянинг ялпи мажлисларида ва Булғорияга доир сиёсий масалалар ва территория масалаларини кўручи комиссияда сўзга чиққан грек вакиллари ҳозир Булғорияга қарашли бўлган территориянинг талайгина қисмини Грецияга беришни талаб қилдилар. Ўз талаблари учун «стратегик мулоҳазаларни» сабаб қилиб кўрсатдилар ва территорияга доир бу ўзгартишларни «чегарани стратегик мақсадларда тузатиш» деб атадилар. Ҳақиқатда эса бу территориал ўзгартишларнинг «чегарани тузатиш»га ҳеч қандай алоқаси йўқ, чунки чегарани тузатиш одатда аҳамиятсиз кичик ўзгартишлардан иборат бўлади. Ҳолбуки Греция вакиллари Булғориянинг катта бир қисмини талаб қилаётирлар. Бунда шуни айтиш кифояки, Греция ҳукуматининг Булғориядан талаб қилаётган ери Булғорияга қарашли ҳамма ерларнинг ўндан бир қисмини ташкил қилади. Грециянинг бу талаблари қондирилганида, Грециянинг шарқи-шимолий чегараси шимолга анча сурилиб, Булғория пойтахти Софиядан 95 километр, Булғориянинг иккинчи катта шаҳри бўлган Пловдивдан атиги 35 километр нарида бўлур эди.

Шундай қилиб, Греция делегациясининг «стратегик мулоҳазалари» аслда Булғориянинг асосий сиёсий ва иқтисодий марказларини стратегик жиҳатдан хавфли бир ҳолда қолдиришни кўзда тутади. Совет делегациясининг фикрича, Греция ҳукуматининг бу талаблари Сулҳ конференцияси кўзда тутган мақсад ва вазифаларга асло тўғри келмайди, чунки бу талаблар Болқонда мустаҳкам тинчликни ўрнатишга ёрдам бермайди, балки, аксинча, тинчликнинг негизларини қақшатади. Шу сабабдан бу талабларни қондириш мумкин эмас. Ана шу юқорида айтилганларни назарга олиб, совет делегацияси Греция делегациясининг таклифларини қабул қилишга қарши чиқади.

Шу блан бирга совет делегациясининг фикрича, Греция делегацияси Булғория ҳисобига Грециянинг ерини анча кенгайтиришни ва Булғория территориясини хавф остида қолдиришни кўзда тутади. Греция делегациясининг бундай сиёсати бизни Греция блан Булғория ўртасидаги чегара тўғрисида Булғория делегацияси киргизган таклифларни диққат блан кўздан кечиришга мажбур этади. Биз фақат Грециянинг таклифларинигина эмас, балки Булғория таклифларини ҳам диққат блан ўрганган тақдирдагина асосли ва адолатли тавсияномаларни қабул қила олишимиз мумкин.

Булғория делегацияси Булғория блан тузиладиган сулҳ шартномаси тўғрисида Ташқи ишлар министрлари кенгаши томонидан тузилган лойиҳанинг биринчи моддасига киргизиш учун Сулҳ конференциясига ўз тузатишини тақдим этди. Совет делегацияси бу тузатишга жиддий э'тибор бериш зарур деб ҳисоблайди. Булғория делегациясининг бу тузатиши киргизилганда биринчи модда қуйидагича бўлади: «Греция чегаралари, шу шартномага илова қилинган харитада кўрсатилганича (1-нчи сонли илова), 1941 йил 1 январьгача бўлган чегаралардан иборат бўлади, бундан фақат Греция-Булғория чегараси мустаснодир, бу чегара 1913 йил 10 августда Бухарест шартномаси блан белгиланган чегарадан иборат бўлади».

Булғория делегациясининг бу тузатиши қабул қилинганда, булғор халқига нисбатан йўл қўйилган тарихий адолатсизлик тугатилган бўлар эди.

Ғарбий Фракиянинг 1919 йилда Булғориядан зўрлик блан ажратиб олиниши Булғорияни Эгей денгизига чиқадиган асосий йўлдан маҳрум этди. Бу йўл Булғория учун ғоят катта аҳамиятга эгадир. Шу блан бирга Ғарбий Фракия Булғория қўлидан кетиши блан Булғория аҳолисининг илгари талай қисми булғорлардан иборат бўлган вилоятдан маҳрум бўлди. 1919 йилда Ғарбий Фракияда 105 минг булғор халқи (бутун аҳолининг 46,9 проценти) бор эди. Ҳатто 1920 йилда ҳам, бу область Грецияга берилганлиги муносабати блан булғорлар кўплаб кўчиб кета бошлаганларида ҳам, булғорларнинг сони 81 минг кишини, бутун аҳолига нисбатан 38 процент ташкил қилди. Шунда ҳам Ғарбий Фракияда булғорлар бу даврда энг кўп миллат эди (турклар 34 процент, греклар 24 процент).

Булғор халқи Болқондаги бошқа мамлакатлардаги халқлар, шу жумладан Греция блан иттифоқ бўлиб олиб борилган қонли уруш натижасида Ғарбий Фракияни турклардан тортиб олган эди. Турклар Ғарбий Фракияни кўп асрлар бўйи ўз ҳокимиятлари остида тутиб келган эдилар. Шундай қилиб, 1912 — 1913 йиллардаги Болқон уруши вақтида булғор армияси Булғория территориясини озод қилишни давом этдирди. Булғория территориясини озод қилишни 1877 йилда булғор халқ лашкари блан биргалашиб ҳаракат қилган шавкатли рус қўшинлари муваффақият блан бошлаб берган эди.

Шунча кўп меҳнат блан озод қилинган Ғарбий Фракия Булғорияга қўшилди ва 1913 йилда Бухарестда тузилган сулҳ шартномаси блан Булғорияга батамом бириктириб берилди. Бу шартномага Сербия, Румония ва Булғория вакиллари блан бирга Греция вакили ҳам қўл қўйган эди.

Булғориянинг Ғарбий Фракияга тарихий жиҳатдан бўлган ҳуқуқлари шу қадар равшан эдики, Грециянинг ҳукмрон доиралари Бухарест Сулҳ конференцияси олдидан бўлган даврда бу ҳуқуқларни э'тироф қилибгина қолмай, ҳатто Булғорияга қўшимча равишда ба'зи ерларни беришга ҳам тайёр эдилар. Масалан, Грециянинг бош министри Венизелос 1913 йил май ойида ўз ташаббуси блан Греция чегарасини Салоник яқинида белгилашни, шу блан Ғарбий Фракиянигина эмас, балки ундан ғарбдаги Драма, Кавалла ва Серес шаҳарларини ҳам Булғорияга беришни таклиф этди. Венизелос 1913 йил 23 мартда парламентда бу таклифни ҳимоя қилиб бундай деган эди:

«Ўз-ўзидан ма'лумки, грек аҳолисининг талай қисми иттифоқчиларимиз қўл остига ўтиб қолади. Буни иттифоқчиларимиз талаб қилаётгани йўқ, буни нуқул географик сабаблар талаб қилади. Бу — жуда тўғридир, агар иттифоқчиларимиз бу ерлардаги грек аҳолисини бизнинг территориямизга қўшиш учун чегарамизни шу ерларни киргизиб белгилашга рози бўлганларида ҳам, мен мас'ул министр сифатида бу чегарани асло қабул қилмас эдим, чунки мен бу чегарани биз учун жуда хавфли деб ҳисоблайман. Агар биз Фракиядаги ҳамма грек аҳолисини еримизга қўшамиз деб территориямизни денгиз ёқаси бўйлаб «ҳа» деб тўхтовсиз кенгайтираберсак, денгиз бўйлаб чўзилиб кетган, ичкарида орқа таянчи бўлмаган Греция жуда заиф бўлар эди. Агар биз чегараларимизни бошқа томонда тўғрилаб олсак, анча кучли бўламиз».

Ҳозирги вақтда «стратегик мулоҳазалар» деган тамомила асоссиз баҳоналар блан Булғориянинг янги ерларини қўшишга уринаётган кишилар 33 йил бундан илгари айтилган ана шу сўзларни эсга олишлари керак. Грек ҳукмрон доираларининг оч кўзлилиги шунга сабаб бўлдики, Греция ҳозирги вақтда ана шундай ишончсиз бир чегарага эга бўлиб қолди. Венизелос бу чегарани жуда хавфли деб рад қилган эди. Ҳозирги вақтда биз грек вакилларининг Булғориядан янги ерлар талаб қилаётганликларини, янги чегара талаб қилаётганликларини кўриб турибмиз. Бу чегара ҳозирги чегарага қараганда ҳам адолатсиз ва заиф бўлади. Бундай да'во ана шу уйдирма «стратегик мулоҳазалар»ни баҳона қилиб чегарани ўзгартиш тўғрисида эртага яна масала кўтариш учун қилинмайдими?

Грек оч кўзлари қачонгача ўз ерларини Булғория ҳисобига кенгайтирмоқчи бўлдилар ва ўз «стратегик» да'воларининг чегарасини қаерда белгиламоқчилар?

Шуни унутмаслик кераки, Венизелос ўзи ҳам ақлга мувофиқ бўлган бу фикрида унча узоқ қолмади, у Бухарест Сулҳ конференциясида юқорида баён қилган фикрларига бутунлай хилоф суратда, Салоникдан анча шарқда бўлган денгиз соҳилидаги Кавалла, Драма ва Серес районларини Грецияга қўшишни талаб қилди. Конференция унинг бу талабига қўшилди. Кези келганда шуни ҳам айтишим кераки, бу районларни Грецияга беришни славян халқларининг ашаддий душмани герман императори Вильгельм II зўр бериб қаттиқ талаб қилди, шунинг орқасидагина бу районлар Грецияга берилди. Вильгельм II бу ишда ўз қариндоши — грек қироли Константиннинг манфаатини кўзлаб иш кўрди. Грек қироли Константин Вельгельмнинг синглисига уйланган эди.

Ўша замондаги Европада Ғарбий Фракияни Булғорияга батамом бириктириб берган Бухарест шартномасини Булғориянинг бирқанча қонуний талабларини қондирмайди деб ҳисобловчи кўпгина давлат арбоблари бор эди. Жумладан, Бухарест Сулҳ конференциясининг Кавалла портини ва Эгей денгизининг шимолий соҳилидаги бошқа кичик портларни Грецияга бериш тўғрисидаги қарорлари танқид қилинди. Бу портларнинг Грецияга берилиши Булғориянинг Эгей денгизига чиқадиган йўлларини чеклади.

Бухарест шартномасини танқид қилган кишилар орасида, масалан, Англия ташқи ишлар министри Эдуард Грей ҳам бўлганлигини кўрсатиб ўтиш кифоядир. Грей ўз эсдаликларида бундай деб ёзади: «Бухарест шартномаси уруш ғалабаси блан қўлга киритилган ҳамма самараларни Греция, Сербия ва Румонияга бериб қўйди, Булғория учун денгизга чиқадиган битта йўл ҳам қолдирмади. Ҳолбуки, Туркиянинг мағлубиятга учрашида Булғория армияси ҳал қилучи ва энг зарур рольни ўйнаган эди». Британия ҳукуматининг кўзга кўринган а'зоси Ллойд-Жорж ҳам тахминан шундай фикрда эди. Ллойд-Жорж анча илгари, я'ни 1912 йил куз фаслида, Булғориянинг территория да'волари тўғрисида булғор ҳукумати томонидан расмий суратда э'лон қилинган да'воларини жуда камтар да'волар деб э'тироф қилди. Бу да'волар орасида Ғарбий Фракияни Булғорияга бериш тўғрисидаги талаб ҳам бор эди. 1912 йил 17 октябрьда Ллойд-Жорж Лондондаги булғор элчиси Маджаровга, Англия ҳукумати Булғориянинг ерини янада кўпроқ кенгайтиришга ҳам қаршилик кўрсатмас эди, деб билдирди.

Лекин, агар Бухарест сулҳ шартномасини тузиш олдидан бўлган даврда ва ундан кейин Булғориянинг Ғарбий Фракияга бўлган ҳуқуқини Британия давлат арбоблари шубҳасиз деб э'тироф қилибгина қолмай, балки бу шартномада Булғориянинг ҳуқуқи етарли даражада ҳимоя этилмади деб ҳам таниган бўлсалар, биринчи жаҳон урушидан кейин аҳвол бутунлай ўзгарди. 1919 йил 27 ноябрьда Нейда тузилган шартномага мувофиқ, Ғарбий Фракия бу шартноманинг 48-нчи моддасига биноан Булғориядан тортиб олинди ва иттифоқчи мамлакатларга берилди. Шартноманинг бу моддасида шундай дейилган эди:

«Булғория Фракияда булғор монархиясига қарашли ерларга бўлган ҳамма ҳуқуқ ва талабларидан Асосий Иттифоқчи ва Бирлашган давлатлар фойдасига воз кечади. Бу ерлар шартноманинг Булғория чегараси тўғрисидаги иккинчи қисмининг 27-3 моддасида баён қилинган янги чегаралардан ташқарида қолганликлари сабабли, ҳозирги вақтда улар тўғрисида бирон шикоятга йўл қолмайди».

Шу блан бирга Ғарбий Фракияни идора қилишни ўз қўлларига олган Асосий Иттифоқчи Давлатлар бу моддада Булғориянинг иқтисодий соҳада Эгей денгизи орқали эркин суратда алоқа қилиб туришини та'минлаш мажбуриятини ўз зиммаларига олган эдилар.

Яна шуни назарга олиш кераки, Булғория блан тузиладиган сулҳ шартномасини муҳокама қилган конференцияда Ғарбий Фракияни Булғориядан ажратиб олиш масаласида якдиллик бўлмади. Ба'зи буюк давлатлар булғор халқининг энг муҳим манфаатларига хилоф бўлган бундай қарорни қабул қилишга қаттиқ қарши чиқдилар ва Булғориянинг Ғарбий Фракияни эгаллаш ҳуқуқини ёқладилар. Жумладан, Америка Қўшма Штатлари шундай йўлни тутган эди.

Америка Қўшма Штатлари ҳукумати 1918 йилги Сулҳ конференциясига тайёрланиш даврида ёқ Америка Қўшма Штатларининг Болқон мамлакатлари масаласига қандай қараганлиги тўғрисидаги расмий ҳужжатларида Булғория ғарбий Фракияни эгаллашга ҳақли деган фикрни қувватлаган эди. 1919 йил 21 январьда Америка экспертлар комиссияси президент Вильсонга доклад топширди. Америка ҳукуматининг юқорида баён қилинган фикрига мувофиқ, бу докладда қуйидагилар тавсия қилинган эди:

«Эгей денгизининг 1915 йилги Бухарест шартномасига биноан Булғорияга берилган қисми ҳозир ҳам Булғорияга берилади».

Америка вакиллари Сулҳ конференциясида ҳам шу фикрни ёқладилар. Аммо, бошқа буюк давлатларнинг вакиллари бу фикрга қарши чиқдилар. Бу вакиллар Ғарбий Фракияни Грецияга қўшишни талаб қилдилар. Провардида, улар муросага келиб Ғарбий Фракияни Грецияга бермаслик шарти блан иттифоқчи давлатлар фойдасига Булғориядан ажратиб олиш тўғрисида юқорида айтилган қарорни қабул қилдиришга муваффақ бўлдилар. Шуниси қизиқки, бу адолатсиз қарорни қабул қилишга Англия ва Франция блан бир қаторда Япония ҳам катта та'сир қилган эди.

Ғарбий Фракияни назорат қилиш учун белгиланган халқаро комиссия узоқ давом этаолмади. 1920 йил май ойида Сан-Ремода бўлган конференция Ғарбий Фракияни Грецияга беришга қарор қилди. Бу қарор 1920 йил 10 августда Севрда тузилган шартномада тасдиқланди.

Нейда тузилган битим ва Севр шартномаси Булғорияга иқтисодий соҳада Эгей денгизи орқали алоқа қилиб туриш ҳуқуқини берган эди. Лекин Ғарбий Фракия тамомила греклар назоратида бўлганлиги сабабли Булғория бу ҳуқуқдан фойдалана олмади. Бу ишга ҳар жиҳатдан ҳалақит бераётган грек ҳукмрон доираларининг сиёсати Булғориянинг ўз қонуний манфаатларини ҳимоя қилишига йўл бермади. Бу ҳол Булғориянинг Ғарбий Фракияга ёндош районларининг хўжалигига ёмон та'сир қилди, шу блан бирга Булғорияда бутун халқ хўжалигининг тараққиётига тўсқинлик қилди. Бу ҳол ўз иқтисодий «хинтерланд»идан ажралиб, тамомила Грецияга қарам бўлиб қолган ва ҳаётчанлигини йўқотган Ғарбий Фракиянинг ўзи учун ҳам ҳалокатли бўлди.

Совет Иттифоқи 1919 йилда Нейда бўлган Сулҳ конференциясида, шунингдек Ғарбий Фракияни Булғориядан тортиб олиш тўғрисида адолатсиз қарорлар чиқарган бошқа конференцияларда ҳам қатнашмади. Совет Иттифоқи ҳеч қачон бу қарорларни ма'қулламади ва уларга қўшилмади. Шу сабабдан Совет ҳукумати ўзини бу қарорлар блан боғлиқ деб ҳисоблай олмайди. Совет Иттифоқи Булғория тўғрисидаги бу қарорларни адолатсиз деб ҳисоблайди. Совет ҳукумати ҳозирги конференцияда ўз йўлини белгилашда тарихий адолатни юзага чиқариш мулоҳазаларига амал қилади ва Булғориянинг ўзидан тортиб олинган вилоятни қайтариб олиш тўғрисидаги орзусига хайрихоҳлик блан қарайди. Булғориянинг Эгей денгизига чиқадиган табиий йўли бўлган бу вилоят унинг учун жуда катта аҳамиятга эгадир.

Греция ўзидан узоқ вақт ажралиб турган Додеканиз оролларига бўлган тарихий ҳуқуқларини яна тиклаётган бир пайтда Булғория ҳам бундан 27 йил илгари кесилиб қолган Эгей денгизи йўли тўғрисидаги масалани ўртага қўйишга ҳақлидир. Масалани шу тарзда ҳал қилиш иккала қўшни халқ ўртасидаги дўстлик ва тинч ҳамкорлик йўлида турган ғовни йўқотар ва уларнинг яхши қўшни бўлиб яшамоқлари учун шароит туғдирар эди. Бу эса шу блан бирга умумий тинчлик ва хавфсизлик ишига анча катта ҳисса бўлиб қўшилар эди.

Мен Булғория ва Греция делегацияларининг таклифлари тўғрисида совет делегациясининг фикрини баён қилиб, шуни айтмоқчиманки, совет ҳукумати юқорида айтилган сабабларга биноан Греция делегациясининг да'волари тамомила асоссиз деган фикрни қувватлайди ва шу сабабдан уларни қондириш тўғрисида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас деб ҳисоблайди. Иккинчи томондан, булғор халқининг Ғарбий Фракияга бўлган тарихий ва миллий ҳуқуқларини назарга олиб, шунингдек Булғорияга иқтисодий соҳада Эгей денгизи орқали алоқа қилиш учун кенг йўл берилиши ниҳоятда муҳим эканлигини кўзда тутиб, совет делегацияси Булғория Ғарбий Фракияга бўлган да'воларини ўртага қўйишга ҳақли деб э'тироф қилади. Шу сабабдан совет делегацияси комиссия а'золарини Булғориянинг Ғарбий Фракия масаласи юзасидан топширган таклифларини жиддий ўрганишга чақиради.

Н. Новиковнинг талабига биноан совет делегациясининг баёноти Булғорияга доир сиёсий масалалар ва территория масалаларини кўручи комиссиянинг протоколига илова қилинди.

Сўнгра Югославия вакили Пьяде сўзга чиқди. У, Греция ҳукуматининг ер тўғрисидаги талаблари империалистик характерда эканлигини айтди. Пьяде Булғория делегациясининг фикрини астойдил қувватлади.

ИРОҚ ВАКИЛИ ЖАМОЛИЙ СЎЗИ

ПАРИЖ, 6 сентябрь (**ТАСС махсус мухбиридан**). Бугун Сулҳ конференциясининг ялпи мажлиси бўлди. Мажлисда Германиянинг илгариги иттифоқчилари блан тузиладиган сулҳ шартномалари лойиҳалари тўғрисида ўз ҳукуматининг фикрини баён қилиш учун чақирилган Ироқ делегациясининг баёноти эшитилди. Ироқ вакили Жамолий бундай деди:

«Ироқ фашистлар Италиясига уруш э'лон қилиб, аммо Италия блан тузиладиган сулҳ шартномасига доир масалаларни ҳал қилучи бу конференцияда а'зо бўлмаган кичик мамлакатларнинг биридир. Менинг фикримча, фашист ўқ давлатлари иттифоқида бўлган ма'лум мамлакатга уруш э'лон қилган миллатлар ўша мамлакат блан тузиладиган сулҳ шартномасини тайёрлашда қатнашмоқлари керак.

Фашистлар Италияси энг мудҳиш империалистик усулларни қўллаиб, Араблар Ливиясидаги халқларни эзди ва қулликка солди, адолат ва инсон ҳуқуқига доир ибтидоий принципларни поймол қилди. Ироқ ҳукумати Араблар Ливиясига нисбатан бўлган бундай адолатсизликка абадий хотима берилиши керак деб ҳисоблайди. Ироқ ҳукумати конференциядан Италия мустамлакаларини бирон шаклда Италияга қайтариб беришга асло розилик бермасликни қаттиқ илтимос қилади ва Араблар Ливиясига озодлик ва мустақиллик берилишини қаттиқ талаб қилади. Ироқ ҳукумати ҳамма халқларга нисбатан ўзини-ўзи идора қилиш ҳуқуқини бериш жуда ҳам адолатли деб қаттиқ ишонади. Ливиядаги араб халқи бунга албатта ҳақлидир.

Ироқ вакили ўз сўзини давом эттириб бундай деди: башарти бирон сабабга биноан Ливияга мустақиллик бериш масаласини вақтинча кечиктириш зарур ва уни васийликка бериш зарур деб топилса, Ироқ Ливияни Араблар Иттифоқи ёки бу иттифоқ а'золаридан бирининг васийлигига бериш керак деб ўйлайди. Буни маданий алоқа, тил бирлиги, тарихий алоқа тақозо қилади. Бу алоқа Ливияни бутун араб халқи блан боғлайди. Италия блан бўладиган сулҳ шартномаси масаласида Ироқ ҳукуматининг қисқача фикри ана шундан иборат.

Ироқ делегациясининг баёноти эшитилгандан кейин Сулҳ конференциясининг ялпи мажлиси ёпилди.

РУМОНИЯГА ҚЎЙИЛГАН ҲАДДАН ТАШҚАРИ ТАЛАБЛАР ТЎҒРИСИДА

ПАРИЖ, 6 сентябрь (**ТАСС махсус мухбиридан**). Румония, Булғория, Венгрия ва Финляндияга доир иқтисодий масалаларни кўручи комиссиянинг сўнгги мажлисларида авж олган қизғин мунозаралар Сулҳ конференцияси қатнашчиларининг э'тиборини ўзига жалб қилмоқда. Бу мунозаралар Бирлашган миллатлар гражданларига уларнинг уруш вақтида Румония территориясидаги мол-мулкларига етказилган зарарни тўлаш устида бораётир.

Бу мураккаб расмий ифода, аслда, совет газетхоналарининг кенг доираларини қизиқтирадиган анча оддий бир масалани ўз ичига олади. Буюк Британия ва Америка Қўшма Штатларининг вакиллари Румониядаги инглиз ва америка фирмаларига қарашли корхоналарни уларга қайтариб беришнигина эмас, балки уруш ҳаракатлари натижасида бу корхоналарга етказилган зарарни тўла-тўкис тўлашни зўр бериб талаб қилмоқдалар (қовус ичида шуни ҳам айтиб ўтиш кераки, бу зарар мазкур корхоналарга асосан инглиз-америка авиациясининг бомбардимон қилиши натижасида етказилган эди).

Шуни айтиш кераки, инглиз-америка капитали уруш олдидан Румония экономикасида анча катта ўрин олган эди. Жумладан, Румониянинг нефть саноати деярлик тамомила инглиз-америка трестлари қўлига ўтган эди. Бунда шуни айтиш кифояки, нефть чиқарувчи «Астро Ромина» деган энг йирик акциали ширкат акцияларининг 94 проценти инглиз-голланд фирмаси қўлида эди. Нефть чиқарувчи «Ромино-Американа» деган яна бир йирик ширкат аслда Америка капиталига қарашли эди. Румониянинг металлургия, ёғоч ва тўқимачилик саноатида, страхований жамиятлари ва банкларда ҳам асосий ўрин инглиз-америка трестлари қўлида эди.

Бу трестлар ўз актив фаолиятлари блан Румониянинг ҳарбий кучини оширишга кўп ёрдам берган эдилар. Румониянинг нефть конлари румин ҳарбий авиациясини ёқилғи блан та'минлаб турган асосий манба' бўлибгина қолмай, балки Германиянинг ҳарбий-ҳаво кучлари ҳам бу нефть манба'ларидан кенг фойдаландилар.

Инглиз-америка саноатчилари ва молиячиларига қарашли корхоналарга уруш вақтида ма'лум даражада зарар етказилди, албатта. Лекин немислар томонидан сафарбар қилинган ҳурриятпарвар халқларга қарши уруш олиб бориш учун хизмат қилган бу корхоналар уруш йилларида тўхтамай ишладилар ва ўз эгаларига кўп фойда келтирдилар. Буни унутиш нотўғри бўлур эди. Бунда шуни айтиш кифояки, «Астро-Ромина» ширкати акцияларининг баҳоси урушдан илгариги даражага нисбатан бирнеча марта ошди.

Бу корхоналарнинг ҳаммаси ўз эгаларига қайтарилиб берилади. Румония ҳукуматининг бу корхоналарга етказилган зарарни бирмунча тўлаши тўғрисидаги масалага ҳам э'тироз қилинмайди. Броқ бу зарар қанча миқдорда тўланиши кераклиги тўғрисида жиддий ихтилофлар пайдо бўлди.

Румония, Булғория, Венгрия ва Финляндияга доир иқтисодий масалаларни кўручи комиссиянинг ўтган мажлисида Америка вакили Румонияда чет эл саноатчилари учун ниҳоятда катта имтиёзлар берилишини талаб қилган эди. У Румония ҳукуматининг чет эл корхона эгаларига тегишли бўлган зарарни тўла-тўкис тўлаши гўё Румония учун фойдали деб да'во қилишгача бориб етди.

(ДАВОМИ ТЎРТИНЧИ БЕТДА)

Париж Сулҳ Конференциясида

(БОШИ УЧИНЧИ БЕТДА)

Комиссиянинг кечаги мажлисида Совет Иттифоқи вакили Геращенко сўзга чиқди. У, Америка делегациясининг далиллари асоссиз эканлигини кўрсатди. У, комиссия, шартноманинг Совет Иттифоқига репарация тўлаш тўғрисидаги 22-нчи моддасини муҳокама қилган вақтда, етказилган зарарни тамомила эмас, балки бу зарарнинг бир қисмини тўлаш тўғрисидаги принципни якдиллик блан қабул қилганлигини эслатиб ўтди. Бирлашган миллатлар гражданларига уларнинг Румониядаги мол-мулкларига етказилган зарарни тўлаш тўғрисида ҳам шу принцип асос қилиб олиниши керак.

Шуниси қизиқки,—деб давом эттиради Геращенко ўз сўзини,—Америка вакили ҳам, уни қувватлаб чиққан Англия ва Франция вакиллари ҳам чет эл гражданларига тўла равишда тўланиши лозим бўлган зарарнинг ҳатто тахминий миқдорини ҳам кўрсатмадилар. Холбуки, Румонияда Англия ва Америка Қўшма Штатларининг етарлик сонда вакиллари бор. Бу вакиллар етказилган зарарнинг умумий миқдорини икки йил мобайнида аниқлашлари мумкин эди. Шундай қилиб, бу ерда гап Румония ҳукуматига ҳаддан ташқари катта талаблар қўйиш учун замин тайёрлаш тўғрисида бораётган бўлса керак.

Совет Иттифоқи,—дейди Геращенко,— етказилган зарарнинг учдан бир қисмини тўлаш кифоя деб ҳисоблайди, чунки бу ҳам Румониянинг экономикаси учун анча оғир бўлиб тушади. Америка делегацияси эса, Румониядаги акцияли шеркатларни бир-бирларидан фарқ қилишни таклиф этади: ба'зи акцияли шеркатларга нисбатан, Румония қонунлари жорий қилиниши, ба'зилари эса экстерриториал тартибни, таслим бўлиш тартибини эслатадиган алоҳида ҳуқуқлардан фойдаланишлари керак.

Геращенко Америка Қўшма Штатлари таклифининг бошқа бир хусусиятига ҳам тўхталди. Америка делегацияси Бирлашган миллатлар гражданларининг мол-мулкига 1944 йил 24 августдан кейин, я'ни Румония Германия блан муносабатини узиб, Германияга қарши урушда актив қатнашгандан кейин етказилган зарарни ҳам ҳисобга олишни ва тўлатишни таклиф этади. Бу айниқса адолатсизликдир, чунки Румония бу даврда иттифоқчиларнинг умумий иши учун талайгина қурбонлар берди. Шу сабабдан совет делегацияси бу таклифни рад этишни тавсия қилди.

Белоруссия вакили айтдики, Румония саноатига сармоя қўйган чет эл фирмаларига етказилган зарарни тўлаш масаласини бу зарарнинг миқдорини аниқ белгиламай туриб ҳал этиш нотўғри бўлур эди.

Сўнгра Канада вакили Уэлгресс Румониядаги инглиз-америка капиталининг манфаатларини очиқдан-очиқ ҳимоя қилиб нутқ сўзлади. Уэлгресс Совет Иттифоқининг совет халқига етказилган зарарнинг бир қисминигина тўлатишга рози бўлганлигини мунофиқона эслатиб ўтиб, шу блан бирга, Румонияда бошқа ажнабийларга етказилган зарарларни тўлатиш масаласига бошқача қараш керак деди. У, Америка вакилининг, Румония ҳукумати чет эл фирмаларига тегишли бўлган пулни тўлаганида, бу гўё Румония экономикасини юксалтиришга сабаб бўлади... деган бўлмағур да'восини қувватлади.

Буюк Британия вакили ҳам ўз обрўсини ерга уриб, инглиз-сакс капиталининг манфаатларини зўр бериб ҳимоя қилди. У, «бизларнинг бу ерда душман мамлакатлар экономикасига солинган сармоялар манфаатини ҳимоя қилишимиз сра айб эмас» деб ишонтиришга уринди.

Буюк Британия вакилидан кейин сўз олган Украина ССР вакили Тарасенко жуда ўринли, суратда қуйидаги саволни берди: «Нима учун Америка Қўшма Штатлари ва Буюк Британия вакиллари СССР гражданларига етказилган зарарни тўлатишга бир хилда (фашизмнинг румин босқинчилари СССР ерида хўжайинлик қилган эдилар), агрессияда қатнашган мамлакатга ўз сармоясини солган фирмаларга етказилган зарарни тўлатишга иккинчи хилда қараш мумкин деб ҳисоблайдилар? Ҳозирги вақтда бу сармоянинг иттифоқчи давлатларга қарши урушда агрессорнинг ҳарбий кучини оширганлиги аниқку, ахир. Бу сармояга устунлик бериш қайси тилда адолат деб аталади?».

Украина делегацияси Румонияда чет эл гражданларига етказилган зарар тўғрисида ҳужжатлар блан асосланган аниқ ма'лумотлар топширилишини талаб қилди ва Украина делегацияси бу зарарнинг бир қисминигина тўлаш принципи асос қилиб қабул этилишини талаб қилажагини айтди.

Комиссия етказилган зарарни тўлаш тўғрисидаги масалани яна муҳокама қилишни, бу масала юзасидан Румония делегациясининг фикрини эшитганга қадар кечиктиришга қарор берди.

ИТАЛИЯ-ЮГОСЛАВИЯ ЧЕГАРАСИ ТЎҒРИСИДАГИ МАСАЛАНИНГ МУҲОКАМА ҚИЛИНИШИ

ПАРИЖ, 7 сентябрь (**ТАСС махсус мухбиридан**). Италияга доир сиёсий масалаларини кўручи комиссиянинг бугунги мажлисида Италия-Югославия чегараси тўғрисидаги масалани муҳокама қилиш давом этди.

Украина вакили Петровский айтдики, Украина делегацияси Юлия ўлкаси ва Триест тўғрисидаги масалада ялпи мажлисда Мануильский томонидан баён қилинган фикрларни қувватлайди. Юлия ўлкаси Югославия блан яхлит бир ўлкадир. Сулҳ конференциясига Италия-Югославиянинг келгусидаги чегараси ҳақида бирнеча лойиҳа топширилди. Украина делегацияси, Триестни ва Юлия ўлкасини Югославия составига қўшиш ҳақиқатан ҳам адолатли бир йўл бўлур эди, деб ҳисоблайди. Белоруссия делегацияси тақдим этган чизиқ шу чизиққа жуда яқиндир.

Чегара масаласида Белоруссия делегацияси тақдим этган лойиҳа адолат талабларига жавоб беради ва шу сабабдан Украина делегацияси Белоруссия делегациясининг таклифини қувватлайди.

Шундан кейин Югославия делегациясининг раҳбари Кардель сўз олди.

ҚАРДЕЛЬ СЎЗИ

Мунозара давомида,—деди Кардель,— ҳаммадан аввал Югославиянинг қонуний талабларига Жанубий Африка Иттифоқининг вакили қарши чиқди. Жанубий Африка Иттифоқи вакили ўз тузатишини ҳимоя қилди. Бу тузатишга мувофиқ, Югославиядан Эркин Триест территориясидан ташқари, Ғарби-Шимолий Истриядан ташқари яна унинг ғарби-жанубий қисми ҳам тортиб олиниши керак: Истриянинг ғарби-жанубий қисми ўз майдони, аҳолисининг сони жиҳатидан Истриянинг француз делегацияси белгилаган чегара чизиғига асосан Югославиядан олинадиган қисмига қараганда ҳам каттароқдир. Бошқа сўзлар блан айтганда, Жанубий Африка Иттифоқи вакили Италия вакили Бономи томонидан баён қилинган итальян талабларининг қисмини ўз ҳимоясига олди. Бразилия делегацияси эса, Италия талабларининг бошқа бир қисмини ҳимоя қилиб чиқди. Шундай қилиб, итальян босқинчилар комиссияда ўз талабларини ҳимоя қилучи вакилларни топдилар.

Ана шундай ғайри табиий чегаралар белгиланиши кимларнинг манфаатини кузатганлигини мутлақо тушиниб бўлмайди. Булар Югославияга қарши агрессия қилиш учун қулай бир майдон бўлса керак, аммо улар Истрия аҳолисининг манфаатларига ҳам, Италия блан Югославия ўртасидаги яхши қўшничилик муносабатлари манфаатларига ҳам жавоб беролмайди.

Жанубий Африка Иттифоқи вакили ўз сўзида тинчликни сақлаш манфаатлари юзасидан, озчиликни ташкил этган итальянларни Югославия ихтиёрида кўпроқ қолдирмаслик керак деган далилни келтирди. Шу блан бирга Жанубий Африка Иттифоқи вакили, мамлакатда майда миллатларнинг бўлиши ҳарқандай тўқнашларга ва ҳатто урушга ҳам сабаб бўлади, деб да'во қилди. Биз, майда миллатлар эмас, балки кўпинча уларни пана қилучи агрессор хавф туғдиради, деб ҳисоблаймиз. Жанубий Африка Иттифоқи делегацияси Судет мисолига асосланади, у Мюнхен сиёсати тажрибасидан ҳечқандай сабоқ олмаганлигини кўрсатди, чунки ўша вақтда асосий хавф Судетда эмас, балки Берлинда эди, ҳозирги кунда ҳам асосий хавф Истрияда эмас, балки Римдадир.

Жанубий Африка Иттифоқи вакили объектив фактлар блан танишиб чиқишга ҳаракат қилганида эди, француз делегацияси белгилаган чегара чизиғи Словениядан 200 минг словенни ажратиб олишни ва булар бутун словен халқининг 12 процентини ташкил этганлигини аниқ билган бўлур эди. Умуман айтганда, Жанубий Африка Иттифоқининг вакили Италияга у талаб қилган парсанинг ҳаммасини беришни, Югославиядан эса, унга тегишли ерларни тортиб олишни истайди. Биз унга: «Шундай воситачилигингиз учун раҳмат» деб айта оламиз, халос. Жанубий Африка Иттифоқи вакили бу ерда Югославияга нисбатан бўлган ҳайрихоҳлиги ҳақида гапирди. Жанубий Африка Иттифоқи вакилининг бу роли унинг Югославияга нисбатан сра ҳам хайрихоҳ эмаслигини кўрсатади, албатта.

Бразилия делегациясининг тутган йўлида бирор мантиқ топиш жуда қийин. Бразилия вакили кўп моддаларда Югославиянинг фикрига қўшилади. Аммо, шу блан бирга Бразилия делегацияси бу ерда шундай бир харитани рўкач қилдики, бу харитадаги чегара чизиғи Франция делегацияси белгилаган чегара чизиғини ўзгартиб, Италиянинг талабларини кўпроқ қувватлайди. Бразилия делегацияси белгилаган чегара чизиғи Италияга француз делегацияси чизиғидан ташқари словен территориясидан яна 600 квадрат километр ерни қўшиб беради. Австрия ҳукуматининг 1910 йилда ўтказган рўйхатига биноан, бу ерда 40.645 югослав ва атиги 150 итальян яшайди. Италия ҳукуматининг 1921 йилда ўтказган рўйхатига мувофиқ, бу ерда 35.938 югослав ва 1.149 итальян яшайди.

Бразилия делегацияси тақдим этган чегара чизиғининг моҳияти Бразилия делегациясининг Италия-Югославия чегарасига боғлиқ бўлган масалаларни бир йилдан кейин ҳал этиш тўғрисидаги таклифи блан нимага эришмоқчи бўлганлигини кўрсатади. Бразилия делегацияси Италия талабларининг амалга оширилишини истайди, Бразилия делегациясининг бутун иши шундан иборат.

Югославия делегацияси бундай таклифларга фақат бир сўз блан жавоб қайтариши мумкин: итальян ва герман босқинчиларнинг кучи ғоят ошган вақтда ҳам, Югославия халқлари итальян ва герман зулмига қарши курашган эдилар. Ҳозирги вақтда енгилган агрессорнинг ҳимоячилари шундай зулмни яна барпо қилишни истайдилар, Югославия халқлари бу йўллаги уринишга ҳам қарши курашадилар.

Америка Қўшма Штатларининг вакили Коннели ер талаб қилиш масаласида эҳтиёт бўлишингиз керак деди. У, ер ҳақидаги талаблар урушларнинг келиб чиқишига сабаб бўлади, деди. Ўзгаларнинг ерларини талаб қилиш кўп ҳолларда урушларга сабаб бўлади деганида Коннелининг сўзига қўшилган бўлур эдик. Аммо, Югославия халқи ажнабий босқинчи босиб олган фақат ўз ерини талаб қилмоқда. Югославия халқи бу ерни ўтган урушда ўз кучлари блан озод қилган эди. Шу сабабдан, Коннелининг сўзи Югославия ша'нига қаратилган бўлса, унинг яраштириш ҳақидаги дабдабали гапларига қарамай, бу сўзлари фақат босқинчиларни қувватлаш, агрессияни оқлаш демакдир.

Шу вақтгача бўлган мунозараларга асосланиб, бу тўғрида қуйидагиларни айтиш керак: барча делегацияларнинг ҳақиқий фактларга жиддий қараши лозим бўлган пайт келди. Биз қандай фактлар, қандай этник, жуғрофий, иқтисодий далиллар ва бошқа хилдаги далиллар ҳарбир йўл ва ҳарбир таклифни исбот қилаолишини билишимиз керак. Югославия иттифоқчи мамлакатдир. У қаҳрамонларча кураш олиб борган ҳамма даврда, Гитлерга қарши қандай шартлар блан кураш олиб борганлигини ҳеч қачон айтмаган эди, Югославия ўз территориясининг бирор қисми нима учун ундан тортиб олинаётганлигини билишни истайди.

Кардель Британия вакили Макнэйлнинг нутқи устида тўхталиб бундай деди: Британия вакилининг нутқида ҳам шундай гаплар бор эдики, биз, югославлар, бу гапларни тахминан қуйидагича огоҳлантириш ма'носида тушинишимиз керак: гарчи сиз югославлар ўзларингизга таклиф қилинаётган талабларни қабул қилишни истамасангиз, у ҳолда ёмонроқ аҳволда қолишингиз мумкин. Агар мен нутқнинг шу жойини янглиш тушинган бўлсам, Макнэйл мени кечиргай. Агар мен унинг сўзини тўғри тушинган бўлсам, шуни айтишим керакки, биз югославларга бундай сўзлар нома'лум эмас. 1920 йил 4 ноябрьдаги телеграммани яна эсларингизга солиб ўтишга рухсат этасиз. Бу телеграммада Италиянинг Лондондаги элчиси Римдаги граф Сфорцага қуйидагиларни ма'лум қилган эди:

«Ллойд Жарж биз истаган руҳда Белградга телеграмма бериш, я'ни Олий ҳазратлари ҳукумати Адриатик масаласини ҳал этишга катта аҳамият бераётганлигини билдириш тўғрисида буйруқ берганлигини менга айтди. Агар музокаралар муваффақиятсиз чиқса, Британия ҳукумати ўз мажбуриятларига содиқ қолиб, Италия ҳукумати Лондон битимини қабул қиладиган бўлса, унга ёрдам беражак».

Демак, бу гаплар бизга ма'лум, албатта.

Аммо, Макнэйлнинг сўзининг нотўғри тушинган бўлсам керак деб ўйлайман. Югославия делегацияси масала ҳали ҳал этилмаганлигига ва ўзаро келишиб қарор чиқарилишига ҳали ҳам умид боғламоқда. Агар шундай умид бўлмаганида эди, Югославия делегацияси бу конференцияга чақирилганлигига нималар сабаб бўлганлигини дарҳақиқат тушинмаган бўлур эди.

Франция вакилининг нутқи учун шу нарса характерликки, у Югославиянинг ҳуқуқларини ва ҳаётий манфаатларини Италиянинг империалистик манфаатларига тенглаштиришга уринди. Франция вакили бу манфаатларни бир-биридан фарқ қилмайди, унинг учун бу манфаатларнинг ҳар иккиси ҳам муҳим ва ҳар иккиси ҳам ма'навий жиҳатдан бир хил аҳамиятга эгадир.

Кардель Италия-Югославия чегараси масаласида Югославиянинг тутган йўлини далиллар блан асослади ва жуда кўп статистика ма'лумотлари ҳамда ҳужжатлар келтирди. У Горица асосан словенлар шаҳри эканлигини, шаҳар атрофида эса, фақат словенлар яшаётганлигини айтди. Югославларнинг биронтаси ҳам Горицадан воз кечмайди, деди Кардель. Сўнгра, Югославия вакили Югославиянинг Каналь водисини ўз ихтиёрида сақлашга ҳақли эканлигини асослайди. Югославиянинг бу ҳуқуқларини Италия олимлари ҳам, масалан, Неаполитан университетининг жуғрофия профессори Фердинанд Милон ҳам э'тироф қилган эди.

Кардель шундай саволни ўртага ташлайди: Бенеш Словенияси нима учун Италияга топширилиши керак? 1911 йилдаги рўйхатга қараганда, Бенеш Словениясида 34.800 словен ва 601 итальян яшаган, 1921 йилдаги рўйхатга қараганда эса, 30.904 словен ва 1294 итальян яшаган эди. Бенеш Словенияси масаласида ҳам, Горица ва Каналь водиси тўғрисидаги масалаларда ҳам гап, Югославиянинг манфаатларига зарар етказган ҳолда этник принципни бузиш тўғрисидагина эмас, балки Югославиянинг хавфсизлигини бузиш тўғрисида ҳам бораётир. Француз делегацияси тақдим этган чегара чизиғига мувофиқ, Италия ўз участкасида тоғ этакларини бўйлаб чегарага чиқиш учун қулай йўлларга эга бўлади. Югославия бундай йўлларга эга эмас. Нима учун кечаги агрессорга — Италияга стратегия жиҳатидан шундай ҳамма устунликлар берилади? Италияга уни Верхней Сочи марказий водисига яқинлаштирадиган 20 километр кенгликдаги стратегик майдон бериш нима учун зарур бўлиб қолди?

Кардель Италия-Югославия чегарасининг жанубий участкаси ҳақида, Сочи дар'ёсининг қуйи қисмидан Тржич ўртасида бўлган область (Монфальконе) ҳақида гапириб, бу районнинг стратегия жиҳатидан муҳим эканлигини та'кидлайди. Бу областьни Италияга бериш,— деди Кардель,— Сочи дар'ёсининг шарқий қисмида келгусида агрессия қилиш учун катта аҳамиятга эга бўлган стратегик майдонни Италия ихтиёрига топшириш демакдир. Тржич аҳолиси ва шу областьдаги аҳолининг кўпчилиги Югославияга қўшилишни талаб қилмоқдаки, бу бечиз эмас.

Кардель сўзини давом эттириб бундай деди:

Буюк Британия вакили Макнэйл: «Итальян бўлиш — жиноят эмас» деди. Унинг кимнинг ша'нига шу сўзни айтганлигини билмайман. Триест, Тржич, Горицадан ва Юлия ўлкасининг бошқа областьларидан Юлия ўлкасидаги итальян аҳолиси номидан бу ўлканинг Югославияга қўшиш ҳақидаги талабларини изҳор қилиш учун бу ерга келган итальян вакиллари Югославия халқларининг итальян халқига қандай қараётганлиги тўғрисида тузукроқ сўзлаб бера оладилар. Улар бирнеча ойдан буён турли делегацияларга мурожаат қилиш учун беҳуда уриниб, Юлия ўлкасидаги итальянларнинг фикрларини уларга айтиб беришни истайдилар. Бу вакиллар Юлия ўлкасида итальянлар блан словенлар ўртасидаги пайдо бўлган дўстлик ва қардошлик халқлар ўртасида тинчлик ва ҳамкорликни қандай барпо қилиш кераклигини кўрсатучи мисол эканлигини сўзлаб беришни истайдилар.

Мен Буюк Британия вакилига яна бир гап айтмоқчи бўламан. Итальян бўлиш— жиноят эмас. Аммо, менинг фикримча, ҳозирги вақтда дун'ёда югослав бўлиш— жиноят деб ўйловчи, чинакам миллий мустақилликка интилиш, ўз озодлигини ҳимоя қилиш, ўз халқини бирлаштириш ва унинг бахт-саодати учун курашишни жиноят деб ўйловчи кишилар бор экан. Агар мен ўз мамлакатида ўз халқининг бахти учун, меҳнаткашларнинг ҳуқуқи учун, чинакам демократия учун курашучи итальян бўлсам, бу блан фахрланар эдим, мен ўз мамлакатимда ана шу принципларни амалга ошириш йўлида курашганлигим учун фахрланаман. Аммо, ўзгаларнинг ерларини олишга интиладиган ва бошқа халқларнинг эркинлигини менсимайдиган, бошқа мамлакатларни иқтисодий жиҳатдан эзадиган ёки халқларнинг асосий инсоний ҳуқуқларини паймол қиладиган кишилар нафратга сазовордир. Бунга имоним комил. Бундай кишилар югослав, итальян деб ёки бошқа бирон миллат кишиси деб аталадиларми, барибир улар нафратга сазовордир.

Макнэйл жаноблари, сиз ёрдамга чақирган интернационализмни мен шу ма'нода тушинаман.

Министрлар кенгаши лойиҳасида таклиф этилган Югославия-Италия чегаралари масаласи шу тарзда қўйилади. Агар Эркин Триест блан Югославия ўртасида таклиф этилган чегара таҳлил этилганида аҳволнинг яхши эмаслиги кўриниб турипти.

Халқаро назорат остига олинадиган Триест шаҳри учун Девина (Дуино)гача, Истрия шаҳригача ва Ғарби-Шимолий Истриягача чўзилиб кетган соҳил бўйлари иқтисодий жиҳатдан ҳечқандай аҳамиятга эга эмас. Бу қирғоқ халқаро назорат остига олинадиган Триестнинг иқтисодий мавқи'ини мустаҳкамлай олмайди ва унинг эҳтиёжларини та'мин этаолмайди.

Аммо, иккинчи томондан, шу нарса ҳам фактки, бу жойда ва Истриянинг ғарби-шимолий қисми қирғоқ ва денгиздан бирнеча километр доира блан ажралиб қолади. Бу ерда яшовчи ва меҳнат қилиб кун кечиручи халқ 1300 йилдан буён ўз озодлиги учун курашиб келмоқда.

(ДАВОМИ КЕЛГУСИ СОНДА)

ТАСС РАДДИЯСИ

Шанхайда чиқадиган «Синьвэньбао» газетаси бир хабар босиб чиқарди. Бу хабарда айтилишича, гўё яқиндагина СССРда ҳарбий мактабни тамомлаган 800 хитой учучиси Хитойга қайтиб келган ва ҳозирги вақтда Цзямуса ва Янь-аньда турибдилар эмиш.

ТАСС шу юқорида айтилган хабарнинг ҳақиқатга тўғри келмаганлигини ва аҳмақона бир уйдирма эканлигини билдиришга вакил қилинган.

Бош Ассамблеяни чақириш муддатини кечиктириш тўғрисида таклиф

ПАРИЖ, 8 сентябрь (ТАСС). Бугун Бирлашган миллатлар ташкилотининг Бош Ассамблеясини чақириш муддатини белгилаш масаласи тўғрисида В. М. Молотов раислигида Ташқи ишлар министрлари кенгашининг мажлиси бўлди. Мажлисда Бирнс, Бидо, Александер (Англия), Ван Ши-цзе ва Ассамблея раиси Спаак иштирок қилдилар.

Узоқ давом этган мунозарадан кейин қуйидаги қарорга келинди: Спаак шу кенгашнинг натижалари тўғрисида Бирлашган миллатлар ташкилотининг Бош секретари Трюгве Ли га ахборот беради. Спаакнинг ахборотида, Совет Иттифоқи, Франция, Хитой ва Бельгия ҳукуматлари Нью-Йоркда Ассамблеяни ва Парижда Сулҳ конференциясини бир вақтда ўтказишни қийин деб ҳисоблайдилар ва Бирлашган миллатлар Бош секретаридан Бирлашган миллатлар Ассамблеясини 23 октябрьгача кечиктириш мумкинлиги тўғрисида Бирлашган миллатлар ташкилотидаги бошқа а'золарнинг фикрини билишни сўрайдилар, деб кўрсатилади. Ахборотда яна, Британия ҳукумати Ассамблеяни кечиктиришга тахминан розилик берди, Америка Қўшма Штатлари ҳукумати, гарчи Ассамблеяни кечиктириш тўғрисидаги таклифга қўшилмаса ҳам, бу қарорга қарши эмас, деб кўрсатилади. Бу ерда Париж Сулҳ конференциясида қатнашаётган бошқа делегацияларнинг ҳам талай қисми Ассамблеяни кечиктириш фикрини қувватлаётганлиги ма'лум бўлди.

ПАРИЖ, 9 сентябрь (ТАСС). Париж Сулҳ конференциясидаги инглиз делегацияси бугун Бирлашган миллатлар ташкилоти Бош Ассамблеясининг раиси Спаакка хабар бериб, Британия ҳукумати бош Ассамблеяни кечиктириш тўғрисида Совет Иттифоқи, Франция, Хитой ва Бельгия ҳукуматларининг таклифига расмий суратда қўшилади, деб билдирди.

Юқорида айтилган ҳукуматлардек Британия ҳукумати ҳам, Нью-Йоркда Ассамблеяни ва Парижда Сулҳ конференциясини бир вақтда ўтказиш қийин бўлганлиги сабабли, Бирлашган миллатлар ташкилотининг Бош секретари Бош Ассамблеяни 23 октябрьгача кечиктириш мумкинлиги тўғрисида Бирлашган миллатлар ташкилотидаги бошқа а'золарнинг фикрини билиши зарур деб ҳисоблайди.

Париж Сулҳ конференциясидаги кўп делегациялар, шу жумладан Польша, Югославия, Чехословакия делегациялари ва бошқа делегациялар ҳам ўз ҳукуматлари номидан Бирлашган миллатлар Бош Ассамблеясини кечиктиришни таклиф этдилар.

БУЛҒОРИЯДА УМУМИЙ ОВОЗГА ҚЎЙИШНИНГ ЯКУНЛАРИ

СОФИЯ, 9 сентябрь (ТАСС). Булғория ички ишлар министрлиги Булғориянинг давлат тузуми тўғрисида кеча ўтказилган умумий овоз беришнинг натижалари тўғрисида расмий ахборот чиқарди. Ахборотда умумий овозга қўйишнинг натижалари тўғрисида қуйидаги рақамлар келтирилади: овоз бериш ҳуқуқига эга бўлган 4.478.273 кишидан умумий овоз беришда 4.100.003 киши қатнашган. Овоз беришда қатнашган кишилардан 3.801.660 киши республика учун, 179.175 киши монархия учун овоз берган. 119.168 овоз нотўғри деб топилган. Шундай қилиб, овоз беришда қатнашган кишиларнинг 92,7 проценти республика учун овоз берган.

СУРИЯ БЛАН АНГЛИЯ ЎРТАСИДА МАХФИЙ ҲАРБИЙ БИТИМ

БЕЙРУТ, 10 сентябрь (ТАСС). Бейрутда чиқадиган «Телеграф», «Ориан» газеталари ва бошқа газеталар Дамашқда чиқадиган «Ал-Якзат» газетасининг хабарини э'лон қилдилар. Бу хабарда айтилишича, расмий манба'лардан олинган ма'лумотларга қараганда, бундан икки ой муқаддам Сурия блан Англия ўртасида махфий ҳарбий битим тузилган.

«Ал-Якзат» газетаси яна қуйидагиларни ёзади: Англиянинг бригада генерали Фокс Сурия ҳукумати ҳузурида ҳарбий эксперт қилиб тайинланган.

ГОМИНДАН УЧУЧИЛАРИ ГРАЖДАН УРУШИДА ҚАТНАШИШНИ ИСТАМАЙДИЛАР

НАНКИН, 11 сентябрь (ТАСС). Синьхуа агентлиги билдиради: 11-нчи гоминдан авиаэскадрильясининг Хэнань вилоятининг шимолий қисмида озод қилинган районда мажбуран ерга қўнган учучилардан Ли Лин-жень ва Ю. Жуй-пулар гоминдан авиацияси шахсий составининг учдан икки қисми граждан урушида қатнашишни истамаётганлигини айтдилар. Бу учучилар 27 августда 8-нчи халқ-инқилобий армияси қўшинлари жойлашган ерга келдилар. Бу учучиларнинг сўзларига қараганда Гоминдан авиация кучларининг шахсий составини «фикрларини қаттиқ контроль» қилмоқдалар ва узоқ давом этаётган граждан урушида қатнашишни истамаётган кишилар жазоланмоқда. Гоминдан учучилари маҳаллий ма'мурларнинг ўз оилаларига нисбатан ёмон муомала қилаётганлигидан норозидирлар.

БИЛДИРИШ

1946—47 ўқув йилида Тошкентдаги Марксизм-ленинизм кечки университетига ўқучилар ЎзК(б)П район комитетлари орқали 25 сентябрьгача қабул қилинади.

Дарслар 1 октябрьда бошланади.

Қабул шартлари тўғрисида тегишли ма'лумотларни ҳам олиш кунларидан ташқари ҳар-куни кеч соат 4 дан 7 гача Марксизм-ленинизм университетидан олиш мумкин. Адрес К. Маркс кўчаси, № 30 53-нчи хона.

Мас'ул муҳаррир
С. РАЖАБОВ.

ТЕАТРЛАРДА:

ҲАМЗА ТЕАТРИДА — 13 сентябрьда **Қалтис ҳазил**, 14 сентябрьда **Муҳаббат.** Спектакль кеч соат 8 яримда бошланади.

УзОПЕРА ТЕАТРИДА («Свердлов» театри биносида) — 13 сентябрьда **Лайли ва Мажнун.** УзССРда хизмат кўрсатган артистлар Назира Аҳмедова, Раҳимберди Бобожонов, Рушель Мордухаев ва театр солистлари қатнашади. Спектакль кеч соат 8 яримда бошланади.

МУҚИМИЙ ТЕАТРИДА (Пушкин номли боғ, ёзги театр) — 13 сентябрьда **Офтобхон**, 14 сентябрьда **Тоҳир ва Зуҳра.**

ЎЗБЕК ДАВЛАТ РЕСПУБЛИКА МУЗИКА ТЕАТРИДА (Бешёғочдаги Тошсовет театри биносида) — 14 сентябрьда **Хўжа Насриддин**, 15 сентябрьда **Тоҳир ва Зуҳра.** Спектакль кеч соат 8 яримда бошланади.

СТАЛИН НОМЛИ БОҒДА (Комсомол кўли) — 13, 14, 15 сентябрьда махсус тайёрланган майдончада **французча ва ўзбекча курашлар давом этади.** Курашлар кеч соат 9 да бошланади.

ЁЗГИ КИНОТЕАТРЛАРДА:

«РОТ-ФРОНТ» — **Қасам;** «НАВОИЙ» — **Дубровский;** 14 сентябрьдан **Етти далил;** «9-НЧИ МАЙ» — **Буюк бурилиш,** 14 сентябрьдан **Суворов;** «ОКТЯБРЬ» — **Гумаштанинг синглиси;** «ВАТАН» — **Руслан ва Людмила;** СОБИР РАҲИМОВ НОМЛИ КИНОТЕАТР (Тахтапул кўчасида, 6-нчи трамвайнинг охирги остановкаси) — **Руслан ва Людмила;** «ХЕВА» — **Дубровский;** «ИСКРА» — янги бадиий фильм **Кўк тоғ;** «УДАРНИК» — **Кўк тоғ;** «ПОБЕДА» — **Руслан ва Людмила;** «ВЕСНА» — **Балерина.**

ҚИШКИ КИНОТЕАТРЛАРДА:

«ИСКРА» — кундуз ва кечқурун иккала залда **Осмон секинюрари;** «ЎЗБЕКИСТОН» — кундуз ва кечқурун **Ҳикматли дон,** 14 сентябрьдан **Денгиз батальони;** «НОВОСТИ ДНЯ» кундуз ва кечқурун **Партбилет;** «ПОБЕДА» кечқурун **Сентябрь кечаси,** 14 сентябрьдан **Сирли орол.**

ЎЗБЕКЧА СТЕНОГРАФИЯ ВА МАШИНАДА ЁЗУВ КУРСИ
хотин-қизлардан
ЎҚУЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

Ўқучиларга стипендия ва бошқа енгилликлар берилади.

Керакли справкалар тўғрисида курс дирекциясига эрталаб соат 10 дан кеч 8 гача учрашилсин.

Курснинг адреси: Воскресенский переулок блан Красноармейский кўчалар бурчагида, 1-нчи уй, (8-нчи Март номли 88-нчи рус мактаби биносида). 1, 4, 10 11, ва 12-нчи трамвайларнинг «Семашко» остановкаси, 2 ва 3-нчи трамвайларнинг «Воскресенский» остановкаси.

Тошкент қишлоқ район, 1-нчи бўлим халқ суди билдирадики, Х. Маликовнинг О. Шошохидовадан ажралиш ҳақидаги аризаси судда кўриш учун қабул қилинди.

Тошкент шаҳар, Марказий район, 25 бўлим халқ суди билдирадики, С. Ц. Мечташвилининг Х. Ф. Гоменюкдан ажралиш ҳақидаги аризаси судда кўриш учун қабул қилинди.

Тошкент қишлоқ район, 1-нчи бўлим халқ суди билдирадики, К. Хожиевнинг М. Раҳмедовадан ажралиш ҳақидаги аризаси судда кўриш учун қабул қилинди.

Тошкент шаҳар, Октябрь район, 23 бўлим халқ суди билдирадики, Ҳ. Зокированинг Ж. Эгамбердиевдан ажралиш ҳақидаги аризаси судда кўриш учун қабул қилинди.

Тошкент шаҳар «Правда Востока» ва «Қизил Ўзбекистон» босмахонаси. Тиражи 64,5 минг. № 74 Р 04844.